

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**«СВІТОВИЙ ДОСВІД
ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МИТНА БЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

31 травня 2024 р.

**Funded by
the European Union**

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**«СВІТОВИЙ ДОСВІД
ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МИТНА БЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

31 травня 2024 р.

Дніпро

УДК 346.7+658:316.346.36(008)

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Приймаченко Д. В., Ченцов В. В.,
Антонова Л. В., Івашова Л. М., Комаров О. В.,
Разумей Г. Ю., Разумей М. М., Трескін Д. О.

Funded by
the European Union

Світовий досвід публічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: митна безпека та протидія корупції : матеріали 1-ої міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. 92 с.

ISBN 978-966-328-243-5

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені інституційним змінам у регулюванні зовнішньої торгівлі в контексті забезпечення митної безпеки та в умовах інтеграції України до ЄС; досвіду європейських країн у подоланні корупції в державних органах валютного регулювання та в митних органах; ризик-менеджменту як інструменту забезпечення митної безпеки; а також імплементації відповідного досвіду ЄС в Україні.

Збірник матеріалів може зацікавити науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі управління, права, економіки та інформаційних технологій.

© Колектив авторів, 2024

ISBN 978-966-328-243-5

© Університет митної справи та фінансів, 2024

ЗМІСТ

Панель 1. Публічне управління та регулювання ЗЕД в контексті забезпечення митної безпеки в умовах інтеграції України до ЄС

Бахтін Р. В. Вплив соціальної політики на добробут населення у воєнний час	5
Борисенко О. П. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної політики	7
Гавриш М. О. Розвиток митної політики під час воєнного стану	9
Гарнага І. В. Роль митно-тарифного регулювання у забезпеченні економічної безпеки та стійкості економіки України	11
Івашова Л. М. Інституційна спроможність України до трансформаційних та трансакційних змін у регулюванні ЗЕД	13
Карпенко К. С. Досвід європейських країн щодо впливу громадянського суспільства на процеси розвитку демократизації	18
Кім І. В., Івашова Л. М. Інституційний підхід до публічного регулювання ЗЕД в контексті забезпечення митної безпеки України	21
Комаров О. В. Європейський досвід гарантування митної безпеки та протидії митним загрозам	23
Коросташова І. М. Зовнішньоекономічна діяльність та митна безпека в умовах євроінтеграції: питання правового регулювання і забезпечення дотримання митного законодавства	26
Куратович С. В. Застосування механізмів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	28
Павленко Я. В. Підвищення ефективності розпорядження конфіскованим майном: організаційний аспект виконавчих проваджень	31

Панель 2. Запобігання та протидія корупції у державних інституціях з регулювання ЗЕД та в митних органах

Lizakowski P. Sources of a corruption in democratic countries	34
Агафонова В. Д., Жуковська М. М. Система мотивації митників як механізм підвищення державної безпеки	36
Антонова Л. В., Жовнірчик Я. Ф. Боротьба з корупцією як рушійна сила для забезпечення успішного майбутнього України	38
Давидов М. С. Проблеми сучасної митної політики та шляхи мінімізації корупційних проявів в Україні	40
Дмитрієва А. О., Разумей М. М. Технологічні рішення для боротьби з корупцією в митних органах	42
Крушельницька Т. А. Системні проблеми державного фінансового контролю щодо протидії проявам корупції у бюджетній сфері	44

Лізаковська С. В. Громадський контроль як інструмент гарантування прозорості влади і протидії корупції	49
Пашко П. В., Пашко Д. В., Мирошниченко Г. Б., Штик Ю. В. Щодо реформи митниці та механізмів боротьби з корупцією	50
Руденко А. М. Проблеми протидії корупції в системі митних органів України.....	53
Сядриста І. А., Разумей Г. Ю. Питання цифровізації в контексті протидії корупції в митних органах	55
Чорич О. О., Критенко О. О. Напрями антикорупційної політики у сфері культури	57
Яценко С. В., Разумей Г. Ю. Методи протидії корупції як один із основних напрямів становлення Державної митної служби України .	59

Панель 3. Управління ризиками та ризик-орієнтований митний аудит як інструменти забезпечення митної безпеки: досвід зарубіжних країн та вітчизняні реалії

Razumei M., Kazantsev S. Artificial intelligence technologies in customs risk management	62
Каблука М. В. Інформаційно-комунікаційні аспекти управління митними ризиками	64
Корюк Р. В. Зарубіжний досвід публічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	67
Кошевий О. О. Перспективи використання аналізу даних з відкритих джерел для управління митними ризиками	69
Кухтін Д. О. Технології інтелектуального аналізу даних як інструмент управління ризиками в митній справі	71
Лопушанська Ю. В. Управління ризиками та митний аудит як інструменти забезпечення митної безпеки	74
Нескоромна А. Є. Удосконалення підходів щодо забезпечення митної безпеки: співробітництво України з ЄС	76
Рябоволенко Е. А., Разумей Г. Ю. Використання міжнародного програмного забезпечення «Національна митна проваоохоронна мережа (nCEN)» та комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) при аналізі ризиків	78
Стрюк М. А. Упровадження митного постаудиту в Україні з урахуванням міжнародних стандартів	80
Халимендик В. М., Разумей М. М. Зарубіжний досвід управління митними платежами та перспективи адаптації до вітчизняних реалій ...	82
Шевчук А. О. Управління ризиками в митній справі в умовах воєнного стану	84

Панель 1. Публічне управління та регулювання ЗЕД в контексті забезпечення митної безпеки в умовах інтеграції України до ЄС

Бахтін Р. В., студент
Університету митної справи та фінансів

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ
У ВОЄННИЙ ЧАС**

У сучасному світі, в якому геополітичні конфлікти стали вже майже нормою, питання соціальної політики та її впливу на добробут населення у воєнний час стає особливо актуальним. Здійснення ефективної соціальної політики в умовах конфліктів та війни має велике значення для забезпечення не лише базових потреб громадян, але й психологічного комфорту та стабільності суспільства в цілому.

Важливим завданням є побудова чіткої інституціональної бази для соціальної політики. У сучасних умовах ринкових відносин склалася різноманітна структура інститутів у сфері соціальної політики, що включає державу через законодавчі та виконавчі органи, органи місцевого самоврядування, роботодавців, державні й недержавні страхові організації, професійні спілки та асоціації, а також різні суспільні та благодійні організації. Чітка робота цих суб'єктів потребує уточнення їх функцій, відповідальності та статусу в процесі розробки та реалізації соціальної політики.

Недостатність фінансових ресурсів для фінансування соціальної сфери в Україні серйозно обмежує реалізацію соціальної політики. З іншого боку, під час розробки цієї політики необхідно враховувати загрози, які впливають із сучасного соціально-демографічного становища України.

Серед таких загроз можна виділити: зростання демографічних проблем та погіршення стану генофонду; падіння життєвого рівня значної частини населення, збільшення майнового розшарування суспільства та наслідки цього в суспільних конфліктах; збільшення розриву між реальною вартістю праці та її оплатою; зменшення платоспроможного попиту й рівня споживання; проблема безробіття, включаючи приховане безробіття; скорочення кількості осіб із середніми доходами; соціальна незахищеність непрацевдатних та пенсіонерів; обмежений доступ до системи охорони здоров'я та освіти.

Головною метою соціальної політики є підвищення рівня життя населення за європейськими стандартами, що може бути досягнуто перш за все через зростання заробітної плати та доходів населення. Для цього необхідно відновити стимулюючу роль заробітної плати і підвищити платоспроможність населення. Легалізація та зростання рівня заробітної плати та інших видів доходів стануть стимулом і фінансовою базою для подальшого підвищення соціальних виплат.

Забезпечення гарантій зайнятості включає проведення заходів, спрямованих на зменшення безробіття, підвищення ефективності ринку праці, гарантування зайнятості під час приватизації й реструктуризації підприємств, підтримку підприємництва та самозайнятості, захист інтересів трудових мігрантів.

Серед основних проблем соціальної політики у воєнний час можемо виділити: недостатнє фінансування; ускладнений доступ до соціальної допомоги через бюрократичні процедури; низький рівень координації між різними органами влади та міжнародними організаціями тощо.

У воєнні часи, соціальна політика набуває особливого значення, оскільки вона стає ключовим інструментом у забезпеченні добробуту та безпеки населення. Війна породжує різні виклики для суспільства, і відповідь держави у сфері соціальної політики може визначити долю та добробут мільйонів людей.

Воєнний час створює надзвичайні виклики для соціальної політики, оскільки він призводить до серйозних соціально-економічних та гуманітарних наслідків. Ефективна соціальна політика може впливати на добробут населення, забезпечуючи необхідні ресурси й послуги, такі як медична допомога, житло, харчування та соціальна підтримка. Вона може сприяти збереженню соціального порядку й підтримувати моральний дух нації.

На нашу думку, наступні рекомендації змогли б покращити реалізацію соціальної політики в Україні:

1. Залучення міжнародної допомоги та перерозподіл бюджетних коштів для фінансування соціальних програм.
2. Зниження бюрократичних бар'єрів для доступу до соціальної допомоги.
3. Створення координаційних центрів для ефективного управління соціальними програмами.
4. Розробка інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення про доступні соціальні послуги.

Проте важливо враховувати, що воєнний контекст часто обмежує можливості держави у наданні соціальних послуг через зниження бюджетних ресурсів і перенапруження системи охорони здоров'я й соціального забезпечення. Тому для забезпечення добробуту населення у воєнний час необхідні комплексні заходи, спрямовані на швидке реагування на зростаючі потреби громадян і забезпечення ефективного використання ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Ільчук Л. І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. URL: <https://cutt.ly/heDNQqaO>.
2. Кадикало О. І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. № 2. С. 10–14.

3. Хожило І. І. Стратегія державної безпеки та імператив соціального захисту населення в умовах війни: регіональний аспект. Державний науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. Випуск 6. URL: <https://cutt.ly/oez9I5l4>.

Борисенко О. П., д. держ. упр., проф.,
професор кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Глибокого переосмислення і ретельної розробки потребує генеральний план розвитку державного управління у сфері зовнішньоекономічних процесів – стратегія формування та реалізації зовнішньоекономічної політики України. Сформований в умовах політичної та економічної кризи, а тепер і повномасштабної війни, він залишається таким, що не забезпечує якісні перетворення – інноваційного розвитку, активізації інвестування національного бізнесу, вирівнювання асиметрії зовнішньоторговельного балансу, оптимізації структури імпорту, підвищення конкурентоздатності українських товарів тощо. Потрібні суттєві зміни в державних механізмах регулювання трансформаційних процесів, їхнє системне оновлення, осмислений перехід до такої моделі ринкових трансформацій, де саморегулювання поєднується з ефективним державним управлінням.

Необхідність у державному регулюванні економіки з'являється тоді, коли можливості ринкового механізму недостатні для підтримки економічного розвитку. Як економічний регулятор ринковий механізм базується на законах вартості, попиту та пропозиції. Однак цей механізм руйнується при порушенні умов здорової конкуренції і держава несе відповідальність за формування й підтримку конкурентного середовища. Тобто державне регулювання є важливим доповненням до ринкового механізму. Витіснення з українського ринку національних виробників, низька конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках, нездатність підприємств до ведення самостійних відтворювальних процесів, трудова міграція найбільш активної і сильної частини кадрового ресурсу, хронічний дефіцит державного бюджету й неможливість повноцінного фінансування програм розвитку – все це фактори загрози національним інтересам і сталому розвитку країни.

За таких обставин шлях до створення стабільних передумов для реалізації дієздатної державної зовнішньоекономічної політики України пролягає у відновленні спроможності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до ведення самостійної легальної прибуткової діяльності, стратегічного планування власного розвитку. Економічна й

зовнішньоекономічна політика держави повинна бути спрямована, насамперед, на створення умов для зростання доходів українських підприємств і населення України, полегшення доступу на світові ринки та збільшення присутності українських товарів на українському ринку, але не за рахунок споживачів товарів, а через розвиток добросовісної конкуренції, сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників. При цьому головною функцією державної стратегії залишається знаходження компромісу між інтересами економічних суб'єктів і пріоритетами, завданнями і напрямками соціально-економічної стратегії держави. Тому державна стратегія повинна будуватися з максимальним урахуванням сукупності корпоративних інтересів різного рівня.

Оскільки в Україні дотепер не існує системної стратегії формування зовнішньоекономічної політики, спрямованої на сприяння соціально-економічному розвитку, а позитивні тенденції мають скоріше спонтанний, залежний здебільшого від зовнішніх чинників характер, – вкрай важливим є формування унікальної за своєю сутністю концепції, яка має стати визначальним стрижнем, необхідним кожній незалежній державі, на основі якого будуються стратегія і тактика розвитку. Такі підходи мають визначати реальні орієнтири і пріоритети розвитку національного суспільства з урахуванням складних цивілізаційних змін, що відбуваються у світі. Їх розробка вимагає якісно нових підходів до інституційного, інформаційно-аналітичного і наукового забезпечення, концентрації та ефективного використання наявних інтелектуальних сил.

Сьогодні в Україні потребують логічно-послідовного застосування основні моделі стратегії формування і реалізації зовнішньоекономічної політики: стратегія протекціонізму, основним завданням якої є захист національного виробництва з метою якнайскорішого підйому імпортозаміщувальних виробництв; стратегія конкурентоспроможності, основним завданням якої є посилення позицій національних виробників на внутрішньому ринку і розвиток потенційних можливостей виходу на зовнішні ринки; і зовнішньоекономічна інтеграційна стратегія, основним завданням якої є якнайповніше використання переваг процесу глобалізації та використання світових ресурсів і ринків для економічного розвитку держави і зростання добробуту населення країни. Масштабність та розпорошеність завдань не дозволяє їх виконати. Для більш цілеспрямованого й ефективного державного впливу на економіку країни пропонується застосовувати комбінацію зазначених стратегій до формування товарних ринків.

Сьогодні стратегічним напрямом розвитку України обрана європейська інтеграція. Імперативна необхідність участі України в міжнародних економічних процесах контрастує з впливом нерозв'язаних проблем в середині країни. Це накладає відбиток на конфігурацію зовнішньополітичних процесів в Україні, перегляд механізмів зовнішньоекономічного співробітництва, трансформацію внутрішньої

політики України з урахуванням викликів зовнішнього середовища. Така ситуація вимагає диференціації засобів ведення зовнішньоекономічної політики, перегляду традиційних інструментів державного регулювання, що виявляються малоефективними у порівнянні з інструментами, що застосовуються провідними світовими економіко-політичними центрами. Унаслідок цього виникає необхідність у синтезу різноспрямованих і різнорівневих засобів, конструкцій та механізмів у рамках цілісної інтегральної стратегічно орієнтованої концепції.

Гавриш М. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

РОЗВИТОК МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток митної політики України в період дії режиму воєнного стану є надзвичайно важливим для забезпечення національної безпеки країни. Саме митна служба забезпечує контроль за переміщенням товарів, включаючи військові товари та технології, які можуть використовуватися для виготовлення зброї. Одним з основних завдань є запобігання незаконному переміщенню товарів, які можуть бути небезпечними для національної безпеки, таких як зброя, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, наркотики, шкідливі речовини для здоров'я людини тощо. Таким чином, митна політика в умовах воєнного стану має вагоме значення для забезпечення національної безпеки та економічної стабільності країни.

З початком повномасштабного вторгнення, основними викликами в сфері митної політики були наступні:

- радикальне зменшення обсягів зовнішньоекономічних операцій у зв'язку з руйнуванням експортних виробничих потужностей та частковою тимчасовою окупацією окремих територій. При цьому зменшення стосувалося не тільки експорту, але й імпорту операцій. Так, в 2022 р. експорт товарів дорівнював 64,9 % від аналогічного показника 2021 р., а імпорт – 75,9 % [1].

- порушення цілісності структури зовнішньоторговельного обороту, що значно ускладнило організацію контрольно-перевірочної роботи митних органів, внаслідок нерівномірного розподілу навантаження на різні митниці та необхідності опрацювання нетрадиційних товарних груп;

- зміна процесу зовнішньоекономічної логістики, що призвело до появи нових регіонів-лідерів в сфері як експорту, так і ввезення товарів. В свою чергу, це обумовило застосування нетипових, для певних груп товарів, видів транспорту, адже в звичайних умовах транскордонне перевезення великих обсягів зернових автомобільним або залізничним транспортом було, скоріш, екзотикою. А це також ускладнює роботу митних служб. Причому пропускна спроможність митниць не була розрахована на нові потоки товарів, що по-

перше, ускладнювало роботу митних органів: а по-друге, відбивалося на якості контрольно-перевірочної діяльності;

- суттєві втрати бюджету внаслідок зменшення надходжень митних платежів, що було наслідком дії двох груп факторів: зменшення фізичних обсягів зовнішньоекономічних операцій (в першу чергу, імпорتنих) і лібералізацією митного оподаткування (імпортного ПДВ, акцизного податку та мита) за рахунок численних пільг у вигляді застосування зменшених ставок або звільнення від оподаткування операцій з окремими товарами [1].

У зв'язку з воєнним станом, важливими стають питання митного регулювання та контролю з метою забезпечення митного оформлення різних категорій товарів та визначення податкових наслідків для платників митних платежів. Особливо це стосується регулювання експорту та імпорту, оскільки на початку конфлікту Україна стикалася з дефіцитом певних ресурсів (пального, електроенергії) та продовольства (солі, овочі, фрукти). За підсумками 11 місяців 2022 року експорт склав 40,7 млрд доларів, що на 20,1 млрд доларів менше за аналогічний показник у 2021 році. Імпорт склав 49,4 млрд доларів, що на 23,4 млрд доларів менше за показники 2021 року [2].

Попри суттєво послаблення позиції на зовнішньому ринку, все ж таки, система митної політики стрімко адаптувалася, оскільки вона стала однією з ключових ланок в контролі за перетоком товарів та послуг через державний кордон. Зміни в геополітичних умовах змусили митні органи переглянути свою стратегію, переорієнтувати пріоритети та мобілізувати ресурси для забезпечення ефективного функціонування в екстремальних умовах економічної нестабільності.

Провідними напрямками, на які Україна націлила всі сили, задля розвитку та підтримання більш-менш стабільного функціонування митної політики, стали: спрощення митних процедур для імпорту гуманітарної допомоги, озброєння, військової техніки, енергоресурсів та товарів критичного імпорту. Таким чином, процес надходження необхідних вантажів, стрімко прискорився; запровадження тимчасових заборон та обмежень на експорт певних груп товарів стратегічного значення, з метою забезпечення внутрішніх потреб держави; максимально активне партнерство з митними службами країн ЄС та Великої Британії з метою протидії обходу санкцій та контрабанді зі сторони країни-агресора [3].

Список використаних джерел:

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2022 рік. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=ukUA>.
3. Тімошенко Н.М. Митна політика України в умовах воєнного стану Економіка та суспільство, 2024. Випуск 64. С. 367–373.

Гарнага І. В., аспірант
Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проблеми захисту українських підприємств в умовах поглиблення глобалізаційних процесів і диджиталізації, визначення розміру ставок мита та податків, а також їх направлення на активізацію розвитку українських галузей обговорювалися на різних рівнях наукового співтовариства, органів державної влади і бізнесу. У цьому контексті питання оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності є одним з ключових серед питань законодавчої і виконавчої гілки влади. Напрями приведення ставок ввізного мита на окремі види товарів у відповідність із зобов'язаннями України перед Світовою організацією торгівлі узгоджувалися впродовж тривалого переговорного процесу і вже знайшли необхідне відображення в національному законодавстві України. У залежності від економічних умов, що склалися, врегульовуються ставки акцизного податку. Але вдосконалення використання таких інструментів у активізації законних механізмів соціально-економічного розвитку України залишається актуальною проблемою.

У різні роки у нашій країні було розроблено і прийнято велику кількість законів про внесення змін до митного тарифу України [1], про ставки акцизного податку [2; 3], про податок на додану вартість [2; 3], про особливості здійснення митного оподаткування [2; 3], механізм забезпечення сплати митних платежів [2; 4] тощо. Результатом такої співпраці стало прийняття оновленої редакції Закону України «Про Митний тариф України», адаптованої до вимог Світової спільноти, розробка Податкового Кодексу України та Митного Кодексу України. Зростає увага науковців і практиків з державного управління до митно-тарифного регулювання, особливо з боку органів державної влади, суб'єктів господарювання, міжнародних інституцій. Але при цьому економічна роль мита та межі впливу митного тарифу на соціально-економічний розвиток країни, регулююча функція податку на додану вартість та акцизного податку у зовнішньоекономічних операціях залишаються недостатньо вивченими.

Митно-податкові важелі у сфері зовнішньоекономічної діяльності України, як свідчать публікації, є вагомими складовими сучасної сукупності інструментів державного регулювання, яка має бути розвинена до узгодженої системи. Пряма проекція зарубіжного досвіду на вітчизняні механізми оподаткування неможлива й потребує створення національних регулювальних систем. Наслідки застосування податкових механізмів не завжди передбачувані й потребують подальшого врегулювання іншими економічними й адміністративними інструментами. Тому державі необхідно особливо

ефективно розпоряджатися коштами, що зібрані як податки. У цьому контексті пропонується Кабінетові Міністрів України й Митно-тарифній Раді переглянути функції митного тарифу для пріоритетних товарних ринків у бік посилення регуляторної й захисної дії, а Міністерству економіки переглянути методiku визначення митного тарифу з урахуванням економічного змісту регуляторної дії мита.

Лібералізація торгівлі породжує неоднозначні за своїм впливом тенденції в економічному розвитку країн, загострює проблему дотримання оптимального співвідношення між отриманими вигодами для держави та зазнаними втратами після застосування митно-тарифних і податкових інструментів, а також пошуком резервів підвищення їх ефективності. Зростання обсягів зовнішньої торгівлі, посилення її впливу на економічний розвиток країн, активна участь України в інтеграційних процесах обумовили акцентування уваги саме на економічних інструментах регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Нехтування економічною сутністю щодо дотримання функціонального призначення економічних регуляторів, заміна регулюючої дії митно-податкових інструментів фіскальною не дозволяє змінити структуру зовнішньоторговельних операцій у бік активізації розвитку вітчизняного виробника та переорієнтацію української економіки з об'єкта впливу світового економічного оточення на активного суб'єкта міжнародної економіки.

Вітчизняні виробники в окремих випадках виявляються неготовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств, недосконалу якість продукції, а також невідповідність українських стандартів і процедур сертифікації продукції світовим стандартам та процедурам. Утім необхідність підвищення власної конкурентоспроможності підприємств вимагає від держави удосконалення економічних заходів стимулювання українських виробників до саморозвитку, самовдосконалення та пошуку шляхів більш ефективного використання всіх наявних ресурсів.

Це спонукає науковців іще неодноразово аналізувати економічні механізми державного регулювання у сфері зовнішньоекономічних відносин з точки зору їх дієвості й ефективності у зміні структури зовнішньоторговельних операцій, стимулювання та стримування зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності, захисту українських споживачів іноземної та вітчизняної продукції.

Список використаних джерел:

1. Про митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 № 2697-IX/ 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text>.
2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.10.2010 р. № 2755-VI. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112).

4. Про деякі питання забезпечення сплати митних платежів: наказ Міністерства фінансів України від 25.04.2023 р. № 213. *Офіційний вісник України*. 2023. № 59. Ст. 3356.

Івашова Л. М., д. держ. упр., проф.,
професор кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ ДО ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ТА ТРАНСАКЦІЙНИХ ЗМІН У РЕГУЛЮВАННІ ЗЕД

Інституційні зміни відіграють важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД) країн, сприяючи поліпшенню якості управління, розвитку торгівлі та інвестицій, а також зміцненню міжнародного співробітництва.

Інституційні зміни можуть мати різні характеристики, які визначають їхню сутність і вплив на соціально-економічну систему. Основні характеристики інституційних змін у сфері ЗЕД включають наступне:

1. Зміни у правовому середовищі (зміна «правил гри»). Внесення змін до законодавства щодо зовнішньої торгівлі та інвестицій може стимулювати розвиток ЗЕД та залучення іноземних інвестицій. Такі зміни впливають на «правила гри», тобто норми, закони, процедури та регуляції, за якими функціонує соціально-економічна система.

2. Оптимізація функціоналу та реформування існуючих інституцій. Це означає суттєве перетворення організаційних структур, владних відносин у структурі державного управління, механізмів державного управління та зміни державноуправлінського впливу на розподіл ресурсів у системі.

3. Створення нових інституцій, що передбачає появу зовсім нових інституцій або організацій. Створення нових інституцій, таких як міжгалузеві торгові чи логістичні агентства, мультифункціональні хаби або комітети зовнішньоекономічних зв'язків, сприятиме формуванню ефективної зовнішньоекономічної політики, поліпшенню якості координації та управління ЗЕД країни.

4. Посилення міжнародного співробітництва. Інституційні зміни можуть сприяти підписанню нових міжнародних угод та угод про вільну торгівлю, що розширює можливості для зовнішньоекономічного співробітництва.

5. Інновації та технологічний прогрес. Інституційні зміни з одного боку, сприяють упровадженню інновацій та технологічному прогресу, що впливає на розвиток економіки й суспільства, а з іншого – широко використовують ці інструменти.

Такі характеристики інституційних змін розкривають їхню природу й межі впливу на соціально-економічну систему, сприяючи її розвитку та трансформації. При цьому вони можуть бути як позитивними, так і негативними.

Так, позитивні інституційні зміни сприяють стабільному розвитку суспільства та економіки й забезпечують інституційну рівновагу, тоді як негативні зміни можуть призвести до дезорганізації суспільства та втрати довіри у систему. Саме негативні інституційні зміни призводять до розвитку інституційних патологій та інституційних деформацій.

Інституційні патології – це наявність ознак відхилення державних інституцій від легальних норм і правил під час виконання функцій державного управління, які можуть призвести до негативних наслідків для суспільства, економіки та політики.

Основні ознаки інституційних патологій у державі це:

1. Корупція: систематичне використання посадових повноважень для особистої вигоди та отримання хабарів, що призводить до порушення закону та нерівності перед законом.

2. Недодержання прав людини та зuboжіння населення. Обмеження прав і свобод громадян, порушення прав людини, цензура й переслідування активістів та опозиції.

3. Нестабільні політичні умови з подальшою гібридизацією влади, політичні кризи та конфлікти, постійні зміни у владних структурах, які зумовлені зрощуванням бізнесу з інституціями державного управління, створення олігархічно-автократичної моделі державного управління призводять до нестабільності політичного та соціально-економічного устрою та невпевненості в майбутньому, що є причиною інституційних зривів.

Паталогія	Прояв патології у сфері ЗЕД
Дилема в стратегії	часті зміни стратегічних цілей, зокрема розробка кожним новим урядом нових концепцій та стратегій розвитку митної служби (інколи діаметрально протилежних) призвело до повної стагнації її розвитку та погіршення ефективності її діяльності
Підміна проблеми	замість радикальних реформ пропонуються "косметичні" або тимчасові зміни, що дають лише короткотерміновий результат (так спрощення процедури митного контролю та запровадження автоматизованого митного контролю без запровадження новітнього митного аудиту не вирішує проблему митної безпеки)
Маятникове рішення	прийняття суперечливих нормативно-правових актів та половинчастий рішень щодо розвитку окремих інститутів (наприклад рішення що приймаються відносно розвитку інституту митного аудиту та авторизованого економічного оператора)
Верховенство структури над функціями	постійні структурні реорганізації й перетворення шляхом реформ та реорганізації державних органів з регулювання ЗЕД, реформи митної служби без розширення їх повноважень і функцій, зокрема щодо оперативної пошукової роботи
Відстрочка термінів реалізації цілей	проявляється під час реформ на основі інституційних запитань вигляді інституційного конфлікту що унеможливорює їх доведення до логічного кінця, тому вони постійно розтягуються часі (реформа митниці)
Конфлікти управління	протистояння між різними управлінськими механізмами, що створює дублювання функцій, перетин інтересів влади суперечностей антагонізм між митницями та головними управліннями держмитслужби тощо.
Розмивання стандартів	свідоме відхилення від визначених стандартів нормоведіння інноваційних (хабарництво, кумівство, корупція)
Нейтралізація попередніх рішень	адекватна корисна держава рішення не вельються іншими нормами протилежно спрямованості що призводить до розбалансованості правового поля
Запізнена реакція	внесення змін відбувається в момент виявлення проблемних зон, азі значною мірою протягом якої не ефективна норма продовжує діяти і індукувати негативні ефекти (наприклад проблема з «вробляхами»)
Проектна дефектність	прийняття заздалегідь недосконалих рішень правових норм (наприклад було рішення про об'єднання ДПА та ДМСУ, недосконалість механізму з запровадження інституційно авторизованого економічного оператора тощо)
Конфлікт інтересів	низький рівень соціальної захищеності митника та великий ризик корупційних дій
Безкарність	відсутність прямої відповідальності за прийняті не прийняті управлінські рішення та їх наслідки

Рис. 1. Інституційні патології у сфері ЗЕД та характеристики їх прояву

4. Економічні дисбаланси. Низькі темпи економічного зростання, нерівномірний розподіл ресурсів, наявність тіньової економіки, корупційні схеми, відсутність конкуренції та інші фактори, що призводять до економічних проблем.

5. Недостатня транспарентність. Слабке громадянське суспільство, відсутність прозорості та відкритості діяльності інститутів публічного управління та громадських інституцій.

Ці патології виявляються на різних рівнях та у всіх сферах соціально-економічної діяльності. Зокрема, у сфері ЗЕД є певні особливості формування та прояву інституційних патологій, що мають певні характеристики прояву (рис. 1).

Інституційні патології можуть значно ускладнити розвиток суспільства та економіки, порушуючи принципи справедливості, рівності та демократії. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати реформи, змінювати законодавство та підвищувати контроль за діяльністю державних інституцій.

Інституційні деформації – це дефекти та відхилення від нормального функціонування інституцій, які можуть призводити до порушення правил, корупції, недостатньої ефективності діяльності та інших негативних наслідків.

Основними ознаками наявності інституційних деформацій у суспільстві є: спрощення стандартів управління; спрощення організаційно-функціональних форм управління; скорочення кількості контролюючих органів та їх функцій; розвиток парадержавних інститутів; посилення правоохоронної системи.

Інституційні деформації можуть призвести до дезорганізації суспільства, порушення прав людини та загрози для демократії. Для подолання цих проблем необхідно вживати заходів із реформування інституцій, зміцнення правової бази та забезпечення прозорості й відповідальності в діяльності владних структур.

Подолання інституційних патологій та деформацій потребує певних інституційних змін у суспільстві, які можуть мати радикальний або інкрементальний характер. Радикальні зміни передбачають кардинальні перетворення в системі, тоді як інкрементальні зміни відбуваються поступово та еволюційно. Загалом, ігнорування державою інституційних патологій та деформацій, як правило, призводить до радикальних змін та інституційного зриву. Тоді як своєчасне реагування на негативні інституційні зрушення призводить до інкрементальних змін та досягнення інституційної рівноваги.

Загалом взаємозв'язок та взаємозалежність основних понять інституційної теорії щодо інституційних змін у векторах «хаос – простота» та «складність – порядок» зображено на рис. 2.

Інституційне забезпечення відіграє важливу роль для успішної реалізації трансформаційних та трансакційних інституційних змін. Трансформаційні інституційні зміни – це процеси, спрямовані на суттєву

якісну зміну структури та функціонування інституцій у суспільстві. Ці зміни можуть включати перетворення у законодавстві, політиці, економіці та інших сферах діяльності.

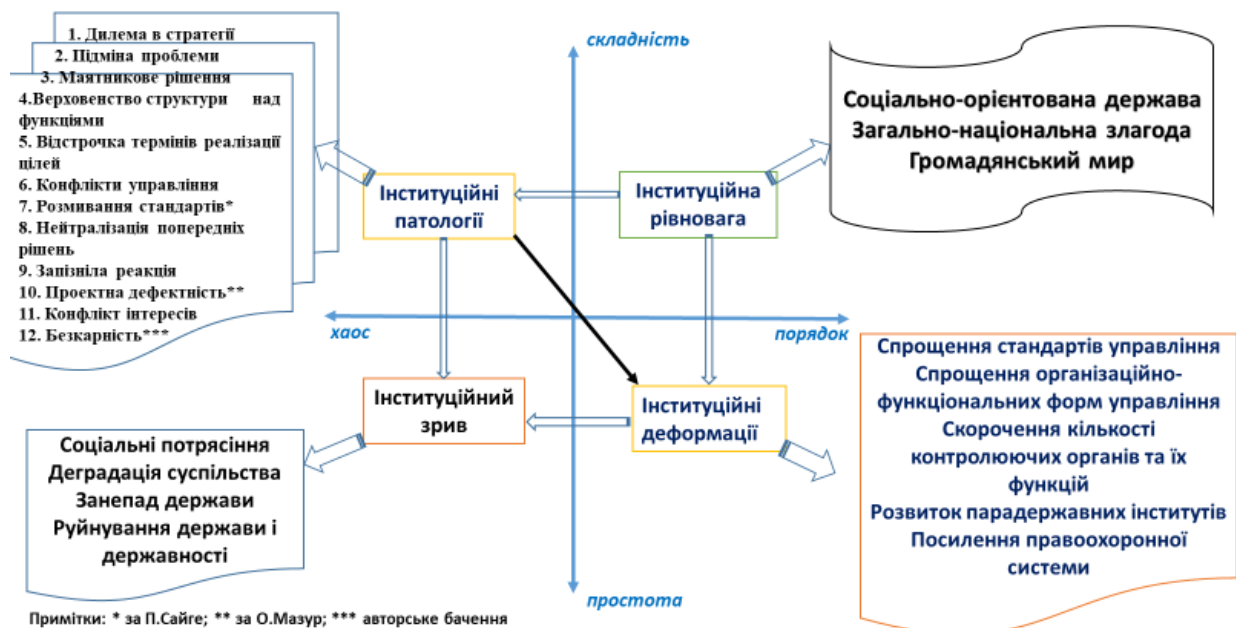

Рис. 2. Взаємозв'язок основних понять інституційної теорії у контексті інституційних змін та їх впливу на розвиток суспільства

Трансформаційні інституційні зміни, як правило, спрямовані на суттєве покращання інститутів демократії, забезпечення прав людини, ефективний розвиток економіки, боротьбу з корупцією та інші сфери. Ці зміни мають значний вплив на розвиток суспільства та покращання якості життя громадян.

Трансакційні інституційні зміни – це якісні зміни, які відбуваються у правилах і процедурах, які регулюють взаємодію між економічними агентами, державними інституціями та громадянським суспільством. Ці зміни впливають на способи виявлення й вирішення конфліктів, укладання угод, взаємодію між учасниками ринку та інші аспекти економічних відносин.

Трансакційні інституційні зміни можуть бути реалізовані через реформи законодавства, впровадження нових стандартів та процедур, розвиток інституцій, які сприяють ефективнішій взаємодії між учасниками ринку. Ці зміни можуть мати важливе значення для покращання умов бізнесу, стимулювання економічного зростання та розвитку суспільства.

Інституційне забезпечення трансформаційних та трансакційних змін у сфері ЗЕД включає в себе створення відповідного законодавчого та інституційного середовища, яке сприятиме успішній імплементації цих змін. Основними складовими поліпшення інституційного забезпечення є:

1. Удосконалення законодавчої бази. Розробка та прийняття законів, які регулюють процеси ЗЕД та відповідають міжнародним стандартам, законів про мито, торгівлю, митні процедури, інтелектуальну власність тощо.

2. Створення інституційної інфраструктури. Створення або підтримка відповідних інституцій, таких як митні служби, брокерські контори, торговельні палати, асоціації експортерів, імпортерів перевізників того, які будуть відповідальні за реалізацію та підтримку змін у ЗЕД.

3. Поліпшення кадрового забезпечення. Забезпечення професійної підготовки та навчання персоналу, який працює у сфері ЗЕД, з метою адаптації до нових вимог та технологій.

4. Впровадження системи моніторингу та оцінки. Впровадження й розвиток системи моніторингу та оцінки ефективності змін у сфері ЗЕД, у тому числі через широке використання сучасних ІТК-технологій для постійного вдосконалення процесів та досягнення поставлених цілей.

Трансформаційні та трансакційні зміни у сфері ЗЕД можуть бути спрямовані на різні аспекти цієї сфери.

1. Трансформаційні зміни:

- реформування митних процедур та спрощення митного оформлення для зменшення бюрократії та підвищення ефективності;

- впровадження сучасних технологій у митну справу, таких як електронні системи декларування та моніторингу, що сприяє автоматизації процесів;

- розвиток міжнародного співробітництва та участь у міжнародних торговельних угодах для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

2. Трансакційні зміни:

- оптимізація торговельних угод та умов поставок для забезпечення конкурентоспроможності товарів на зовнішніх ринках;

- удосконалення системи митного контролю та моніторингу для запобігання контрабанді та порушенням митних правил.

- підтримка експортерів та імпортерів через надання фінансової підтримки, консультацій та інших послуг.

Комбінація трансформаційних та трансакційних змін у сфері ЗЕД може сприяти покращанню ефективності й конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку та сприяти її економічному розвитку, посилювати інституційну спроможність держави у протидії інституційним негараздам.

Інституційна спроможність України впроваджувати трансформаційні та трансакційні зміни в регулюванні ЗЕД може бути вдосконалена з урахуванням досвіду країн ЄС. Деякі можливі кроки для покращання інституційної спроможності в цьому напрямі включають таке:

1. Узгодження законодавства з європейськими нормами і стандартами з метою спрощення та уніфікації процедур регулювання ЗЕД.

2. Підвищення відкритості, прозорості та відповідальності учасників ЗЕД з регулювання ЗЕД і рівність усіх гравців перед законом сприятиме покращанню інституційної якості державного регулювання ЗЕД та запобіганню корупції.

3. Розвиток інституційної інфраструктури, таких як митні служби, є важливим для забезпечення ефективного регулювання ЗЕД.

4. Залучення експертів та консультантів з ЄС, співпраця з європейськими партнерами та залучення їхнього досвіду у процесі реформування інституцій допоможе швидше та ефективніше досягти поставлених цілей.

Загалом, упровадження трансформаційних і трансакційних змін в регулюванні ЗЕД України потребує комплексного підходу, що базується на вивченні та адаптації кращих практик і досвіду зарубіжних країн.

Карпенко К. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

Методи формування громадянського суспільства в Європейському Союзі ґрунтуються на положеннях Хартії основних прав ЄС та політиці ЄС у сферах юстиції, внутрішніх справ та громадянства. Взаємодія між громадянським суспільством і державою є ключовим принципом функціонування Європейського Союзу, що сприяє підсиленню зв'язку між громадянами та владою й створює умови для залучення громадян до прийняття рішень та забезпечення прозорості влади.

Загалом, співвідношення між виконавчою та законодавчою владою Євросоюзу і громадянським суспільством стало однією з основних тем для європейських інституцій. По-перше, ці питання були офіційно відображені в політичному документі Єврокомісії від 1992 року, що називався «Відкритий та структурований діалог між Комісією та зацікавленими групами». Після проведення серії консультацій з метою створення постійного діалогу між європейськими інституціями та громадянським суспільством, ініціатива розвивалася шляхом упровадження консультаційних послуг Єврокомісії за різними напрямками політики ЄС.

У 2008 році був створений реєстр зацікавлених сторін для участі в таких консультаціях, який у 2011 році був замінений на діючий до цього часу Спільний реєстр прозорості (Joint Transparency Register). На відміну від попереднього реєстру, цей включає інформацію не тільки про фірми-лобісти, а й про юридичні особи, неурядові організації, дослідницькі інститути та інші організації або особи, що беруть участь у процесі впливу на прийняття рішень в рамках Європейського Союзу [1].

Ще одним важливим аспектом політики Європейського Союзу в забезпеченні розвитку громадянського суспільства, особливо важливим у контексті сучасних процесів глобалізації, є міжнародна легітимізація підходів ЄС у цій сфері. Ця легітимізація відбувається за двома напрямками: по-перше, шляхом приєднання до міжнародних правових документів, що гарантують права та свободи людини, та їхнього включення у законодавство ЄС; по-друге,

шляхом активної підтримки на міжнародному рівні установа універсальних стандартів, які відповідають підходам ЄС та сприяють розвитку існуючого міжнародного законодавства в цій галузі.

Це означає, що ЄС виступає як активний учасник у прийнятті міжнародного законодавства, а також активно впливає на його формування на сучасному етапі. При цьому кожна країна член ЄС має певні особливості щодо розвитку громадянського суспільства.

Так, політика уряду Чехії у сфері розвитку громадянського суспільства реалізується шляхом створення у 1992 році Урядової ради з питань неурядових неприбуткових організацій та запровадження схеми Інвестиційного фонду фондаций. Особливістю чеської Урядової ради є тривалість її існування, адже серед аналогічних установ у Східній Європі вона існує найбільш тривалий період, а також можливість формулювання рекомендацій не тільки для окремого міністерства, а для уряду в цілому (аналогічні ради також діють у Словаччині та Польщі). У складі Ради рівна кількість представників уряду та неурядового сектора, а сфери, напрями та мету діяльності цього органу визначено в його Статуті [2]. Наразі Чеська Республіка має найпотужніший сектор фондів у Центральній та Східній Європі (понад 300 фондів), який надає гранти і таким чином звільняє уряд від тягара фінансування невеликих або новостворених організацій, інноваційних пілотних проєктів та інших ризикованих або економічно не вигідних благодійних заходів діяльності [3].

Концепція розвитку громадянського суспільства Естонії (ЕКАК) – унікальний політичний документ у Центральній та Східній Європі щодо співпраці між урядом та організаціями громадянського суспільства, який визначає взаємодоповнювальну роль органів державної влади та громадських організацій; принципи їх співпраці; механізми та пріоритети співпраці. ЕКАК – публічно-правова угода, прийнята парламентом Естонії в 2002 році, а її реалізацію розпочало Міністерство внутрішніх справ країни [4]. В Естонії регулярно (один раз на два роки) проводяться парламентські слухання щодо впровадження ЕКАК. Згідно з результатами порівняльного аналізу, який щорічно проводить USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), сектор ОГС Естонії є найстабільнішим у Східній Європі [5].

Досвід Польщі у сфері захисту прав споживачів соціальних та адміністративних послуг є цікавим для України. Після приєднання до Європейського Союзу в 2004 році Польща розпочала формування відповідних конsumerських структур з метою надання допомоги споживачам у поданні скарг на європейському ринку. Один із таких інститутів - Європейський центр інформування споживачів, що діє в рамках Відділу захисту конкуренції і прав споживачів. Цей центр, який фінансується на 70% за рахунок коштів Європейського Союзу, надає також юридичну та організаційну підтримку у разі транскордонних спорів, включаючи несудове вирішення суперечок щодо порушень прав споживачів [6]. Оцінка роботи державних службовців споживачами їх

адміністративних послуг (зовнішній громадський контроль) враховується в урядових органах при визначенні розміру винагороди для державних службовців, під час їх атестації та підвищення кваліфікаційного рівня.

Традиційні методи встановлення діалогу між громадськістю та державними структурами передбачають проведення громадських обговорень і в інших країнах Європи. Наприклад, Кодекс практики консультацій у Великобританії закріплює такий обов'язок і підкреслює, що просте оприлюднення інформації урядом або проведення переговорів зі зацікавленими сторонами з метою збору фактичних даних не може розглядатися як справжні консультації з громадськістю. В Німеччині відома практика збільшення шансів прийняття законопроекту у парламенті шляхом відображення результатів громадських обговорень у пояснювальній записці до нього.

У контексті процесів децентралізації надзвичайно важливим є вивчення досвіду інших країн та можливість його застосування в Україні для розв'язання проблем, пов'язаних із зміцненням довіри громадян до влади та її здатності забезпечити ефективне управління. Досвід провідних країн світу свідчить про необхідність створення моделі згуртованої взаємодії держави та громадянського суспільства в Україні, яка б відповідала сучасним демократичним вимогам і гарантувала права та свободи громадян, задовольняла їхні потреби та сприяла підвищенню добробуту. Урахування світового досвіду та виправлення вітчизняної практики сприятимуть більш успішному втіленню цінностей об'єднаної Європи в нашої країні та суспільстві, сприяючи будівництву Європи всередині країни.

Список використаних джерел:

1. European Parliament decision of 11 May 2011 on conclusion of an interinstitutional agreement between the European Parliament and the Commission on a common Transparency Register (2010/2291(ACI)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0222+0+DOC+XML+V0//EN>. 2011 – 14 p.

2. Statute. The Government Council for Non-Government, Non-Profit Organisations / 11 January 2010. URL: <https://cutt.ly/Hez98rrR>.

3. Формування взаємовідносин “особа – суспільство – держава” в країнах Центрально-Східної Європи: досвід для України : аналіт. доп. / Кудряченко А. І., Піляєв І. С. та ін. ; Держ установа “Ін-т всесвіт. історії Нац. акад. наук України”. Київ : Ін-т всесвіт. історії НАН України, 2014. 55 с.

4. Естонська концепція розвитку громадянського суспільства. URL: <http://www.emy.ee/alusdokumendid/concept.html>.

5. Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. № 20, жовтень 2013. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3898/>.

6. На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі / ГО Фондація «Відкрите суспільство». Київ, 2006. 148 с.

Кім І. В., студентка Університету митної справи та фінансів
Івашова Л. М., д. держ. упр., проф.,
професор кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Митна безпека є багатогранним поняттям, яке охоплює різні аспекти діяльності митних органів та системи митного регулювання ЗЕД. Загалом, митна безпека — це стан захищеності економічних інтересів держави, суспільства та легального бізнесу від загроз і порушень, які виникають у процесі переміщення товарів, транспортних засобів і людей через митний кордон. Вона включає в себе комплекс заходів та процедур, спрямованих на забезпечення належного митного контролю, дотримання митного законодавства, запобігання контрабанді, митним правопорушенням, а також сприяння міжнародній торгівлі і захисту національної економіки.

Основні завдання, що забезпечують митну безпеку держави включають такі ключові позиції: запобігання втратам державного бюджету через ухилення від сплати митних платежів; захист внутрішнього ринку від нелегального ввезення товарів; забезпечення справедливих умов конкуренції для національних виробників; захист громадян від небезпечних і неякісних товарів; контроль за ввезенням продукції, що може загрожувати здоров'ю населення (наприклад, наркотики, підроблені ліки); запобігання ввезенню товарів, що можуть бути використані для терористичної або кримінальної діяльності; забезпечення контролю за стратегічно важливими вантажами і технологіями; захист інформації, що циркулює в митних органах; використання сучасних інформаційних технологій для обміну даними з міжнародними партнерами; взаємодія з митними органами інших країн для ефективного протистояння міжнародним митним правопорушенням; участь у міжнародних організаціях та виконання міжнародних угод у сфері митної справи.

Митна безпека є важливим компонентом загальної системи національної безпеки, оскільки вона забезпечує контроль і порядок на кордоні, сприяє законній міжнародній торгівлі та захищає економічні і соціальні інтереси країни й тісно пов'язана з таким поняттям як зовнішньоекономічна безпека.

Всі дії державних органів у сфері ЗЕД повинні відповідати чинному законодавству та міжнародним угодам, ратифікованим країною. Державні органи повинні діяти прозоро, надавати доступ до інформації про свою діяльність і рішення, що приймаються, для громадськості та бізнесу. Сприяння розвитку чесної і рівної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках, запобігання монополізму та зловживанню ринковою владою. Орієнтація на досягнення конкретних результатів, оптимізація процесів управління та використання ресурсів для забезпечення максимальної ефективності ЗЕД.

Розробка та впровадження управлінських рішень повинні базуватися на наукових дослідженнях, аналізі даних і передовому досвіді. Узгодження національної політики в сфері ЗЕД з міжнародними стандартами та практиками, активна участь у міжнародних організаціях та виконання міжнародних зобов'язань передбачає наступне: забезпечення захисту економічних, політичних і соціальних інтересів країни на міжнародному рівні; стимулювання інноваційної діяльності та використання сучасних технологій у сфері ЗЕД для підвищення конкурентоспроможності національної економіки; розробка і прийняття законодавчих актів та регуляторних документів, що визначають правила та умови ведення ЗЕД; організація і контроль за виконанням законодавства у сфері ЗЕД, надання дозволів, ліцензій та інших адміністративних послуг; встановлення митних тарифів, податків, квот і інших економічних інструментів для регулювання ЗЕД; здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері ЗЕД, проведення перевірок, аудитів та інспекцій; надання інформаційної, фінансової та консультативної підтримки суб'єктам ЗЕД, стимулювання експорту та залучення іноземних інвестицій; участь у роботі міжнародних економічних організацій, укладання міжнародних договорів і угод, координація з іншими країнами в сфері ЗЕД.

Публічне управління ЗЕД є важливою складовою державного управління, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі, захисту національних економічних інтересів і інтеграції країни у світову економіку. Принципи та функції публічного управління у цій сфері забезпечують ефективне регулювання ЗЕД, підтримку бізнесу та захист національних інтересів на міжнародному рівні.

Законодавча база регулювання ЗЕД в Україні включає низку законів, указів, постанов і міжнародних договорів, які встановлюють правила і принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема: Конституція України визначає основні принципи економічної діяльності, права і обов'язки суб'єктів господарювання; Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” регулює правові основи ЗЕД, права та обов'язки учасників ЗЕД, державне регулювання і контроль за ЗЕД; Митний кодекс України встановлює порядок переміщення товарів через митний кордон України, митні процедури, тарифи та правила митного контролю; Податковий кодекс України регулює оподаткування суб'єктів ЗЕД, включаючи правила щодо ПДВ, акцизів, імпорتنих і експортних мит; Закон України “Про захист економічної конкуренції” встановлює правила щодо запобігання монополізму та сприяння чесній конкуренції на ринку; Закон України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” регулює експорт, імпорт та транзит товарів військового призначення і подвійного використання.

Міжнародні договори та угоди регулюють міжнародні економічні відносини, включаючи угоди про вільну торгівлю, асоціацію з ЄС, договори в рамках СОТ.

Таким чином публічне регулювання ЗЕД в Україні базується на розгалуженій законодавчій основі, використанні різноманітних інструментів регулювання та активній участі державних органів. Комплексний підхід до регулювання ЗЕД дозволяє забезпечити ефективний контроль, підтримку та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, що сприяє інтеграції України в світову економіку та захисту національних інтересів спираючись на інституційний підхід, що забезпечує митну безпеку держави.

Комаров О. В., к. держ. упр., докторант
Університету митної справи та фінансів

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ГАРАНТУВАННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ЗАГРОЗАМ

Митна безпека є важливою складовою гарантування національної безпеки будь-якої держави, а у випадку з ЄС – відповідно також і митної безпеки Союзу. Європейський Союз зробив головним пріоритетом забезпечення безпеки своїх громадян та єдиного ринку. Щороку до ЄС імпортується товарів на трильйони євро, причому на ЄС припадає близько 15% світової торгівлі товарами [1].

Таким чином, митний союз вважається одним зі стовпів ЄС, що є центром внутрішнього ринку. Він забезпечує стабільну основу для економічної інтеграції та зростання в Європі впродовж останніх десятиліть. За цей час роль митниці та методи її роботи суттєво змінилися, щоб пристосуватися до зростаючих обсягів міжнародної торгівлі, а також протистояти новим викликам транснаціональної злочинності та безпековим загрозам.

Так, митні органи насамперед несуть відповідальність щодо нагляду за міжнародною торгівлею Союзу, таким чином сприяючи чесній і відкритій торгівлі, реалізації зовнішніх аспектів внутрішнього ринку, спільної торговельної політики та інших спільних політик Союзу, що впливають на торгівлю та загальну безпеку ланцюга поставок. При цьому, митні органи мають вживати заходів, що спрямовані, зокрема, на таке:

- a) захист фінансових інтересів Союзу та його держав-членів;
- b) захист Союзу від недобросовісної та незаконної торгівлі, водночас підтримуючи законну підприємницьку діяльність;
- c) забезпечення захисту та безпеки Союзу та його резидентів, а також охорона довкілля, за потреби в тісній співпраці з іншими органами; та
- d) підтримання належного балансу між митним контролем і сприянням законній торгівлі [2].

Отже, митні органи покликані захищати митну безпеку, як невід'ємну складову національної та союзної безпеки у широкому значенні, починаючи від економічних інтересів держави та бізнесу, закінчуючи

безпекою окремо взятого громадянина та споживача. Тому механізми регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають відповідати рівню загроз та небезпек.

З точки зору Європейського Союзу, як економічно-політичного об'єднання країн-членів, загрози митній безпеці в загальному вигляді можна класифікувати за масштабом впливу, зокрема на загрози національній митній безпеці окремих країн-членів та загрози загальній митній безпеці Союзу.

При цьому, перші можуть масштабуватися та переростати в другі, тобто загрози митній безпеці однієї з країн-членів можуть переростати в загрози загальній союзній безпеці. Такі загрози можуть бути пов'язані з глобальними економічними чи політичними кризами, значними змінами в економіці чи торговельній політиці, що впливають на загальну митну безпеку ЄС.

За джерелом небезпеки митні загрози можуть бути також класифіковані на внутрішні та зовнішні. Причому, особлива увага ЄС поділяється саме зовнішнім загрозам, пов'язаним з переміщеннями товарів і транспортних засобів через митні кордони Союзу з третіх країн.

Слід зазначити, що внутрішні та зовнішні загрози митній безпеці в Україні та країнах ЄС мають як певні схожі риси, так і свої відмінності, обумовлені, зокрема, географічним положенням, рівнем економічного розвитку, специфікою зовнішніх кордонів тощо. Таким чином, митні загрози можуть виникати з різних джерел і мати найрізноманітніші прояви (рис. 1).

Рис. 1. Загрози митній безпеці в Україні та країнах ЄС

Ураховуючи зазначене, ЄС постійно працює в напрямку розбудови дієвих механізмів запобігання і протидії митним загрозам, у тому числі шляхом удосконалення митних процесів та гармонізації митних процедур, а також упровадження сучасних митних технологій та інтелектуальних систем митного контролю. Водночас важливу роль у цьому контексті відіграють обмін митною інформацією та тісна співпраця між митними адміністраціями.

Питання гарантування митної безпеки та забезпечення митних інтересів мають комплексний характер і в цілому впливають на безпековий ландшафт спільного митного простору ЄС. Це має вирішальне значення для гарантування безпечного та ефективного руху товарів через зовнішні кордони. Європейський досвід показує, що основними напрямками для зміцнення митної безпеки є:

- спрощення та гармонізація митних процедур завдяки імплементації стандартизованих європейських митних процесів й широкому використанню митних інформаційних технологій;
- розвиток інформаційного обміну між митними органами країн-членів, а також обміну митним даними з третіми країнами для прискорення митних формальностей і зменшення бюрократичних навантажень на бізнес;
- розбудова безпаперового середовища для міжнародної торгівлі та створення сервіс-орієнтованого ландшафту на основі впровадження елементів електронної митниці та цифровізації митної справи;
- імплементація міжнародних стандартів з питань митної справи й міжнародної торгівлі, а також широке впровадження та масштабування кращих митних практик і механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- налагодження ефективної комунікації та швидкого обміну даними між митними та іншими контролюючими органами, що здійснюють перевірки під час переміщення вантажів через митний кордон;
- забезпечення відповідності, пропорційності, передбачуваності, прозорості, недискримінаційності та об'єктивності законодавчих положень і процедур, що мають застосовуватися уніфіковано та ефективно;
- розвиток партнерських відносин між митницею та легальним бізнесом, як-то економічні оператори, на основі взаємної довіри, поваги та співпраці для зміцнення митної безпеки та спрощення міжнародної торгівлі;
- електронне декларування та прийняття митних рішень, попереднє інформування до прибуття вантажів на кордон, процедура спільного транзиту, безконтактні технології митного контролю та моніторингу переміщень.
- впровадження ризик-орієнтованого підходу та стратегічного управління ризиками, а також розбудова механізмів аналізу ризиків під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон;
- протидія корупції та зменшення дискреційності повноважень посадових осіб митних органів на основі автоматизації процедур митного контролю та митного оформлення, мінімізації впливу людського фактора.

Таким чином, позаяк ЄС створювався насамперед саме як митний союз, то питання митниці і торгівлі, тобто вільного і безпечного переміщення товарів між європейськими країнами, розглядалося при цьому як одне з ключових. Відповідно, зміцнення митної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів і загроз є одним з головних пріоритетів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та реалізації митної політики.

Список використаних джерел:

1. ICS2 – All you need to know about goods and samples from abroad. URL: <https://www.prochinadirect.com/en/ics2-all-you-need-to-know-about-goods-and-samples-from-abroad/>.

2. REGULATIONS (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1>.

Коросташова І. М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МИТНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) є однією з основних рушійних сил процвітання економіки. Однією з важливих складових ЗЕД є зовнішня торгівля, що досить вразлива, оскільки поряд із законною транснаціональною торгівлею паралельно й дуже стрімко розвивається також незаконна торгівля, що спрямована не тільки на отримання вигід від несплати податків під час переміщення товарів через митні кордони та здатна завдати серйозної шкоди не лише економіці якоїсь країни чи групи країн, а також життю і здоров'ю людей, навколишньому середовищу. В ряді випадків незаконна торгівля може містити й загрози суверенітету країни та її територіальній цілісності. Тому сьогодні митні адміністрації різних країн світу є основною інституцією, на якій лежить відповідальність за безпеку суспільства, держави, її економіки та природного середовища від ризиків незаконної торгівлі, ввезення небезпечних товарів тощо.

Одним із базових документів, що має міжнародне значення в сфері зовнішньої торгівлі та митної безпеки є «Рамкові стандарти безпеки і полегшення всесвітньої торгівлі ВМО», 2005 р. (далі – Рамкові стандарти) [1]. Рамкові стандарти є унікальним інструментом, що дозволив митним адміністраціям більшості країн світу перейти на нові принципи безпечної міжнародної торгівлі. В них запроваджено нові підходи до: діяльності митних адміністрацій країн світу; побудови взаємовідносин із

суб'єктами ЗЕД та нові стандарти зі спрощення митного контролю й визначення його форм та глибини на підставі й завдяки застосуванню системі управління ризиками.

Головною тенденцією стандартизації митних процедур, яка відбувається в рамках діяльності ВМО, є покращання умов розвитку міжнародної торгівлі шляхом прискорення та спрощення митних процедур. Але при цьому важливою вимогою залишається збереження належного рівня безпеки та забезпечення дотримання митного законодавства [2, с. 157].

Політичне та економічне зближення та інтеграція є основною метою Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і їхніми державами-членами (далі – Угода) від 27.06.2014 р., що набула чинності у 2017 році. В основі економічного співробітництва між Україною та ЄС знаходиться ЗЕД у всій її багатоманітності. Політична ж частина Угоди передбачає поступове зближення сторін Угоди, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС. Вказані зобов'язання, стали основою для перегляду різних сфер національного законодавства, зокрема у сферах ЗЕД та митного законодавства. Однак, наприклад, за наявності хиб законодавчого врегулювання повноважень митних органів (відсутності цілісності їх інституційної спроможності), існують ризики зниження ефективності їх діяльності із забезпечення міжнародних та регіональних стандартів безпеки і, зокрема, митної безпеки держави.

Згідно зі ст. 6 МК України: «Митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України» (ч. 2), а митні інтереси – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи (ч. 1) [3]. Отже, йдеться про комплекс національних інтересів, забезпечення яких належить до повноважень митних органів.

Поняття «Національні інтереси України» отримало своє законодавче визначення у ЗУ «Про національну безпеку України». Згідно з ч. 1 ст. 1 вищевказаного закону, «національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» (п. 9), а «національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян (п. 10) [4].

Слід зауважити, що базове коло сфери державної системи національної безпеки було визначено ще у 1991 році, до якого включено: економічну, політичну, оборонну та екологічну безпеки [5, абз. 10]. У нормах ЗУ «Про національну безпеку України» це коло суттєво розширено. Так, «державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної,

інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [4, ч. 4 ст. 3]. Тобто законодавець залишив цей перелік відкритим.

Закордонні експерти, звертають увагу на те, що: «Митниця є центральною частиною процесу глобалізації та каталізатором конкурентоспроможності країн і компаній. Митниця вже не тільки збирає державні доходи на кордоні, але й відповідає за управління міжнародною торгівлею та забезпечення безпеки економіки та суспільства щодо транскордонного руху товарів [6, с. 51].

Отже, сфера ризиків, що сьогодні знаходяться в зоні відповідальності митних органів – виходить далеко за межі економічної безпеки, оскільки митна безпека по суті має комплексний характер і складається з різних сфер національних інтересів, зокрема, тих, що пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон України. Тому сьогодні, в процесі євроінтеграції України, одним із ключових питань, що має бути забезпечено публічною владою є належне правове регулювання та забезпечення митної безпеки України та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Рамкові стандарти безпеки і полегшення всесвітньої торгівлі: Міжнародний документ, ВМО, червень 2005 року.: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_003#Text;
2. Брачук А. О., Особливості забезпечення митної безпеки та митних інтересів в умовах спрощення митних процедур. LEX PORTUS № 1(3)'2017. С.156–167;
3. Митний кодекс України: Закон, Кодекс від 13.03.2012р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>;
4. Про національну безпеку України: ЗУ від 21.06.2018 № 2469-VIII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241);
5. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності: постанова ВРУ від 25.10.1991 № 1698^a-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698%D0%B0-12#Text>;
6. Pravin Gordhan Customs in the 21st century. World Customs Journal. 2007. Volume 1, Number 1, P. 49–54. doi :10.55596/ 001C90940.

Куратович С. В., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасному етапові розвитку світової економіки притаманне підвищення вразливості національних господарств через зростання динамічності глобальних процесів за межами країн; масштаби змін, які не залишають часу для аналізу ситуації та адаптації без значних втрат для

економіки країни; розвиток економічної кризи, яка збільшує невизначеність факторів впливу, непередбачуваність наслідків їхніх дій, підвищення ризиків і загроз національним інтересам. У такій ситуації доцільність державного втручання в зовнішньоекономічну діяльність адміністративними заходами засвідчує факт необхідності застосування швидкого та направленого впливу на хід зовнішньоекономічних операцій з метою обмеження тиску іноземних товарів на внутрішній ринок і посилення позицій національних виробників.

Розвиток зовнішньоекономічних відносин у сучасному світі характеризується тенденціями до зменшення рівня митно-тарифного протекціонізму, значного розширення арсеналу нетарифних засобів регулювання, спрямованих на підтримку конкурентоспроможності національних товаровиробників та виходу їх на міжнародні ринки. Варіативність змін у характері та методах регулювання зовнішньоекономічної діяльності в різних країнах залежить від умов міжнародної торгівлі, цілей і пріоритетів учасників міжнародних відносин, інтенсивності та масштабів інтеграційних процесів. Все це обумовлює роль і місце заходів нетарифного регулювання в системі державного управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Нетарифні, як і тарифні, обмеження мають однакову мету, а саме: переключання попиту з імпорتنих на вітчизняні товари, підтримку діяльності ослаблених галузей, стабілізація платіжного балансу. Причому в обох випадках це досягається за допомогою обмеження пропозиції іноземних товарів на внутрішньому ринку. Якщо ж митні тарифи дозволяють робити це опосередковано, шляхом подорожчання імпорту в результаті нарахування встановленого мита, то нетарифні бар'єри, зберігаючи ефект подорожчання, доповнюють його ще й прямими обмеженнями адміністративного порядку, що встановлюють ліміти ввезення або внутрішнього споживання імпортової продукції за кількістю (квоти, ліцензії, правила про змішування, пропорції споживання тощо), за цінами (мінімальні імпортні ціни, компенсаційні збори, методологія митної оцінки) або за технічними характеристиками товару (стандарти, вимоги до матеріального утримання товарів, до їхньої тари, санітарні вимоги тощо).

Формування моделі зовнішньоекономічного розвитку України передбачає використання принципово нових підходів у створенні системи стимулювання. У рамках перегляду форм і методів державного регулювання економічного розвитку в бік їх зближення з реаліями сьогодення, стимулювання повинно розглядатися як засіб виконання важливого тактичного завдання на сучасному етапі. Система стимулювання експорту в Україні повинна будуватися, насамперед, на створенні умов здорової конкуренції підприємствам-експортерам усередині держави.

Нетарифні бар'єри розміщуються, як правило, на головних напрямках державного втручання в економіку й зовнішню торгівлю. Посилення ролі нетарифних обмежень у сучасному протекціоністському

арсеналі закономірно ставить їх у центр торгово-політичних протиріч між країнами. Це, в свою чергу, породжує спроби організації багатосторонніх переговорів щодо їх узгодження, послаблення або усунення. Проте при цьому незмінно виявляється низка специфічних проблем і труднощів, які суттєво ускладнюють такі переговори та підвищують їх гостроту, обумовлюють їх затяжний характер і найчастіше безрезультатність.

В обставинах, що склалися, Українській державі необхідно навчитися захищати свої інтереси в галузі зовнішньоекономічних відносин, добиваючись від закордонних партнерів рівноцінних умов доступу на свої ринки. З цією метою пропонуємо Міністерству економіки розглянути можливість застосування: 1) імпорتنих тарифних квот як засобу посилення митно-тарифного захисту під час формування товарного ринку; 2) технічних вимог та стандартів з метою створення техніко-економічного бар'єру з позиції перешкод імпорту низької якості, який не стримується митним тарифом і митними платежами [1].

Реалізуючи свої інтеграційні імперативи Україні необхідно пам'ятати, що майже ніколи жодна держава не враховує інтереси інших країн у такій же мірі, як свої власні. В більшості випадків вони просто ігноруються. Тому заходи митно-тарифного і нетарифного регулювання повинні застосовуватися системно й комплексно, виключно з прорахованим і гарантованим позитивним ефектом для українських підприємств і громадян. На жаль, в умовах сьогодення рішення щодо лібералізації зовнішньоторговельного регулювання приносять більші вигоди нашим іноземним партнерам та приймаються в Україні майже винятково в односторонньому порядку.

Досвід застосування нетарифних заходів в Україні доводить необхідність системного дослідження зазначених механізмів, оскільки наслідки їх дій мають негайний характер, торкаються економічних відносин на міжнародному рівні, спричиняють як економічні переваги, так і фінансові збитки товаровиробників. Наявні проблеми в державному регулюванні у сфері зовнішньоекономічної діяльності свідчать про необхідність комплексного підходу до вибору інструментів державного регулювання, залучення до експертизи спеціалістів із різних галузей знань, підвищення відповідальності посадових осіб за прийняття управлінських рішень та їх наслідки [2]. Для недопущення ризиків і прогалин у системі державного управління структурам, відповідальним за регуляторну політику в Україні, разом із пропозицією застосування обмежувального заходу необхідно проводити об'єктивні і ґрунтовні розрахунки з попередніми аналітичними економіко-правовими дослідженнями, які б підтверджували необхідність їх запровадження. Це дозволить підтримати імідж країни як пильного, послідовного, прагматичного і дружнього зовнішньоторговельного партнера на міжнародній арені та сприяти подальшим стосункам національних експортерів зі своїми закордонними торговельними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Борисенко О. П. Механізми публічного управління формуванням безпекової складової зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 1(31) 2023. С. 585–596. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1\(31\)-585-596](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1(31)-585-596).

2. Борисенко О. П. Зовнішньоекономічна політика держави: концепція, стратегія, механізми реалізації: монографія / О. П. Борисенко. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 404 с.

Павленко Я. В., аспірант

Університету митної справи та фінансів

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ КОНФІСКОВАНИМ МАЙНОМ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ВИКОНАВЧИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Українським законодавством в митній сфері передбачені випадки порушення митних правил, наслідком яких може бути конфіскація товарів, транспортних засобів, у тому числі комерційного призначення. Конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил полягає у примусовому вилученні товарів, транспортних засобів (п. 3 ст. 461 МКУ) і безоплатній передачі їх у власність держави [1]. Такий вид адміністративних стягнень може бути застосований виключно за рішенням суду. Оскільки вилучення майна на користь держави є питанням болісним для суб'єкта-порушника митних правил і відповідальним для органів державної влади, то питання врегулювання і дотримання механізму передавання вилученого митницями та конфіскованою за судовими рішеннями майна органам державної виконавчої служби, подальшого інформування про здійснене розпорядження ним та взаємодії представників митниць і державних виконавців під час здійснення такої діяльності є напрямом боротьби з порушеннями митних правил, підвищення авторитету судової і виконавчої гілок влади, ефективності функціонування державних органів та забезпечення економічних інтересів держави [2].

Далі виконавчим провадженням як завершальною стадією судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів або посадових осіб займається державна виконавча служба [3], від якої залежить наскільки результативним і ефективним буде цей вид покарання за порушення митних правил, передбачені митним законодавством, і наскільки ефективними є всі дії державних органів для максимального забезпечення економічних інтересів держави.

За оцінками експертів [4], у середньому до бюджету країни потрапляє лише десята частина вартості майна, конфіскованою за матеріалами митниць. Це свідчить про те, що організація розпорядження конфіскованим майном, що було вилучене митними органами, далека від

досконалості й передбачає тривалу та ретельну процедуру виконавчого провадження, що включає відкриття виконавчого провадження, його опис та арешт державним виконавцем, повторну оцінку на замовлення державного виконавця, прийняття рішення про спосіб розпорядження (реалізація, безоплатна передача, знищення), вжиття низки інших заходів.

Експерти наголошують, що за час реалізації усіх цих процедурних заходів на складах українських митниць накопичується суттєва кількість конфіскованого майна, загальна вартість якого станом на квітень 2023 року становила близько 258,6 млн грн. Значна частка цього конфіскованого майна з часом втрачає свою вартість через закінчення термінів придатності, завершення гарантійних строків тощо, отже, – зменшуються потенційні обсяги бюджетних надходжень від реалізації такого майна [4]. Як уже зазначалося, в середньому до бюджету потрапляє лише 10 % вартості майна, конфіскованого за матеріалами митниць, а близько 90 % – це втрачені можливості поповнення бюджету країни чи забезпечення матеріальних потреб, зокрема і Збройних сил України.

Зауважимо, що основна робота виконавчої служби сьогодні фактично полягає в описі та арешті конфіскованого майна (хоча майно вже розміщено на складі митниці), визначенні зберігача такого майна (переважно ним залишається митниця, якою таке майно було вилучено), призначенні оцінки майна (хоча у справі про порушення митних правил майно вже оцінювалося митницею), здійсненні низки інших заходів, передбачених процедурою виконавчого провадження. Тому надзвичайно важливим є володіння виконавчою службою навиками бюрократичного оформлення документації та експертної оцінки ситуації.

Таким чином, відбувається дублювання дій двох державних органів (митниці та державної виконавчої служби), що призводить до нераціонального витрачання державних коштів на організацію такої роботи, затягування строків розпорядження конфіскованим майном і в результаті – спричиняє низьку ефективність розпорядження ним. Не останнім фактором підвищення ефективності даного виду стягнення є мотивація виконавців.

Серед народних депутатів існує думка про те, чи не залишити функцію розпорядження всіма видами майна, що вилучається під час перетину державного кордону України, у тому числі конфіскованим за рішенням суду, безпосередньо за митницями. Тут питання потребує дослідження, оскільки на митниці надзвичайно багато проблем, що потребують негайного вирішення. Проте питанням щодо ефективної реалізації майна, вилученого за рішенням суду на користь держави, могла б зайнятися недержавна (приватна) виконавча служба, що спеціалізується на відповідному напрямі реалізації, має позитивний бекграунд та зацікавлена у якнайшвидшому та максимально економічно вигідному виконанні поставлених завдань. Звісно, що механізмом розпорядження конфіскованим майном має залишатися конкурсний продаж на електронному аукціоні. Проте й питання повернення митницям права самостійного розпорядження конфіскованим майном, що ними вилучалось,

може теж мати низку очевидних плюсів, оскільки службові особи відповідних митниць перебувають «глибоко в темі», товари розміщуються на їхніх митних складах, подальші процедури не потребують примусового виконання рішень.

Водночас зауважимо, що розпорядження конфіскованим майном митницею стосується реалізації завдання в короткій перспективі. У разі, коли реалізація такого завдання потребує тривалого часу чи ретельної підготовки, залучення потребують саме недержавні (приватні) виконавці. Це, у свою чергу, дозволить раціонально використовувати кадровий потенціал державної митної служби, залучений до реалізації функції митного контролю, та державної виконавчої служби для належного виконання їхньої основної функції – примусового виконання рішень судів. Також, це дасть змогу уникнути подвійного витрачання державних коштів на зберігання, оцінку, проведення досліджень та інших заходів щодо конфіскованого майна. Також в умовах інформатизації цих процесів такий розподіл між виконавцями завдань з реалізації конфіскованого майна допоможе оптимізувати облік конфіскованого майна та аналіз його реалізації, не обтяжуючи цим державну виконавчу службу, оскільки такий облік органами виконавчої служби не ведеться.

Такий розподіл функцій і повноважень має підвищити загальний рівень відповідальності за конфісковане майно, ефективність розпорядження ним та дасть змогу запобігти неконтрольованому потраплянню в обіг товарів, що не пройшли процедуру митного контролю та митного оформлення.

Отже, врегулювання питання організаційного забезпечення функцій передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним має сприяти підвищенню ефективності розпорядження таким майном, покращенню загального стану виконання судових рішень в Україні завдяки зосередженню спеціалізованих фахових виконавців саме на виконанні таких рішень, що сприятиме якісній реалізації правоохоронної функції держави, спрямованої на захист національних інтересів, та забезпечить зростання надходжень до державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
2. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним: наказ, порядок від 23.03.2018 № 892/5/31814 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-18>.
3. Про виконавче провадження: закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
4. Крейденко В. Як державі отримати максимальну користь від конфіскованого на митниці майна. Економічна правда. 1 червня 2023 <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/1/700740/>.

***Панель 2. Запобігання та протидія корупції у державних інституціях
з регулювання ЗЕД та в митних органах***

Lizakowski P., PhD, lecturer,
Polish Naval Academy (Gdynia, Poland)

SOURCES OF A CORRUPTION IN DEMOCRATIC COUNTRIES

A corruption is deeply rooted in human nature. Even in the best-run governments, the presence of corruption suggests that its causes may be psychological. People often seek personal gain because of a sense of injustice in the distribution of income, which may lead them to engage in corrupt activities. The cultural conditions of public administration have a significant impact on the attitudes and behaviors of officials, and their personal values shape the way they perform their duties. Judicial discretion, while necessary for the flexible application of the law, can sometimes be abused by individuals, leading to corruption. People have a natural tendency to look out for their own interests in all situations. The global market, based on this tendency, assumes that individual benefits can translate into social well-being, including the well-being of family and friends. However, absence of control over how these benefits are obtained can lead to widespread corruption. When personal gain is not properly policed, corruption becomes more common and the social system begins to crumble. Obsession with rank refers to a situation in which an official takes actions to achieve a higher position instead of promoting the public interest. Such pursuits may lead to unethical actions that are contrary to public duties. Officials who seek promotion at the expense of diligently performing their duties may cause corrupt practices. Often, the main goal of some officials is to obtain high earnings with minimal effort, which leads to neglecting the public interest and promoting corruption.

The political views, nationality, beliefs or ethnic relations of citizens should not influence the decisions of public officials. However, favoring family, relatives or friends, even without financial gain, is a form of corruption because it constitutes an abuse of power. Such actions lead to inequality and injustice in the system, undermining social trust and the principles of equality.

Corruption exists because people are prone to it. The moral values of individuals are crucial. Regardless of the dominant ideology, if people are not honest, corruption will spread. Only high moral standards of people performing public functions can prevent corruption. Moral values are necessary to maintain an ideal social order. In societies without strong moral values, law alone cannot ensure a well-functioning system. When the actions of public officials ignore moral values, society begins to tolerate immoral behavior. Bureaucratic traditions vary between countries. In some countries, public sector work is highly valued and prestigious, and the administrative structure requires

objectivity, regularity, efficiency and effectiveness. The politicization of the bureaucracy leads to the appointment of officials based on their political loyalty rather than competence, which encourages corruption. Political systems that favor loyalty over ability create an environment that encourages corruption.

In public administration, delays and difficulties often result from bureaucratic procedures and the complexity of tasks. Under such conditions, citizens may offer bribes and officials may manipulate processes for their own benefits. Low salaries in the public sector encourage employees to look for additional income. When salaries are disproportionate to the cost of living, officials may be more susceptible to accepting bribes to make ends meet. To fight corruption effectively, citizens must accept the rule of law as a principle. Laws must be applied impartially and fairly, without external influence. Political corruption, manifested by partisanship, patronage and favoritism, undermines trust in the system. Political leaders must set a good example, and a lack of education in society increases the risk of corruption. In societies where personal relationships are more important than merit and hard work, corruption is more common. Societies must promote values such as honesty, justice and responsibility to effectively counter corruption. Education plays a key role in shaping anti-corruption attitudes.

Lack of appropriate education and low ethical awareness may increase society's susceptibility to corruption. In countries where success and effort are less valued than belonging to family or networks, the level of corruption is higher. Such societies often choose short-term gains over long-term benefits, which encourages corruption and stifles development. Political leaders have a huge influence on the level of corruption in the country. They should be role models of honesty and morality. Leaders' involvement in corruption, directly or indirectly, demoralizes society and undermines trust in public institutions. When top leaders are embroiled in corruption, it is difficult to expect lower-level officials to act any differently. Political systems that reward loyalty over competence lead to the marginalization of talented and qualified people. In such systems, favoritism becomes the norm and competent employees are pushed to the margins. This, in turn, leads to the weakening of public institutions and increases susceptibility to corruption.

Bibliography:

1. Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji z dnia 31 października 2003 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070840563/O/D20070563.pdf>.
2. Uchwała nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20180000012/O/M20180012.pdf>.

Агафонова В. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів
Жуковська М. М., студентка
Університету митної справи та фінансів

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ МИТНИКІВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Митна безпека є стратегічно важливою складовою державної безпеки, оскільки вона безпосередньо впливає на захист національних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Важливим аспектом роботи митних органів є працівники, які здійснюють митний контроль та митне оформлення. Відповідно управління кадровим потенціалом впливає на всі інші ланки і митну безпеку зокрема. Мотивація посадових осіб митних органів включає прагнення до професійного зростання, якісного виконання своїх обов'язків та гарантування безпеки держави. Державна митна служба України (далі – Держмитслужба) завдяки своєму статусу державної служби має систему мотивації, що може відрізнятися від мотиваційних інструментів інших установ.

Кожна людина має свої мотиваційні преференції, які визначаються її соціальним статусом, добробутом, посадою й іншими чинниками [1]. Мотиваційна система митних органів передбачає застосування матеріальних та нематеріальних інструментів впливу.

Матеріальні інструменти впливу – це прямий економічний вплив на посадову особу митних органів. До матеріальних інструментів мотивації працівників митних органів можна зарахувати:

1) преміювання посадових осіб митних органів за результатами їх роботи за певний період: обсяг та своєчасність виконання планових завдань, повноту, якість, виявлену ініціативність тощо. Преміювання посадових осіб митних органів відбувається, переважно за звітний місяць, що дозволяє встановити здобутки та визначити рівень місячної премії;

2) виплата одноразової премії з нагоди державних, професійних свят та ювілейних дат посадовим особам та працівникам [2];

3) дарування цінного чи пам'ятного подарунку за сумлінне виконання службових обов'язків або з нагоди професійних свят чи ювілейних дат.

До загальних критеріїв преміювання належать рівень виконання планових показників, ефективність та якість виконання службових обов'язків, ініціативність та професійний розвиток. Розмір премії залежить від розміру посадового окладу митника, категорії посади, яку він займає, а також рівня та важливості конкретних досягнень посадової особи за звітний період. Щомісячна премія найчастіше встановлюється у відсотковому вираженні до посадового окладу, а разова премія є фіксованою сумою. Ефективна та справедлива система преміювання працівників митних органів сприяє підвищенню рівня мотивації виконання

службових обов'язків для кожного митника конкретно, що позитивно впливає на загальну ефективність роботи митних органів у підвищенні державної безпеки.

До нематеріальних інструментів мотивації працівників митних органів належать:

- 1) нагородження грамотами та подяками від керівництва митниці або вищих підрозділів Держмитслужби;
- 2) нагородження почесними відзнаками Держмитслужби;
- 3) нагородження почесними відзнаками та нагородами України за особливі заслуги, участь у розкритті різних злочинів щодо митної безпеки України, запобіганні значним втратам для держави тощо;
- 4) дострокове присвоєння чергового звання;
- 5) переведення на вищу посаду;
- 6) персональна подяка від керівництва митного органу.

До інструментів нематеріальної мотивації можна також зарахувати передчасне зняття дисциплінарного стягнення (зауваження, догани тощо). Такий вид мотивації може діяти на рівні із заохоченням, оскільки зняття стягнення раніше передбаченого терміну стимулює до більш ретельного та відповідального виконання посадових обов'язків, щоб уникнути стягнень за їх порушення у майбутньому.

Крім того, головною запорукою підвищення митної безпеки країни є ефективне функціонування її митної системи. Як Держмитслужба України, так і посадові особи митних органів мають докладати максимум зусиль, щоб спрямувати результати своєї діяльності виключно на користь України, а не в особистих інтересах. Система мотивації працівників митних органів потребує вдосконалення та модернізації, оскільки за недостатнього рівня вмотивованості ефективність та якість роботи зменшується. Корупційні ризики в митній системі України залишаються досить високими. Якщо митник усвідомлюватиме, що за ефективну роботу він буде належним чином заохочений, це може стримати його від планування та вчинення корупційних діянь.

Важливим етапом в удосконаленні митної безпеки в Україні як складової державної безпеки є впровадження стандартів митної етики та доброчесності. Створення комплексного Кодексу поведінки для посадових осіб митних органів має визначити чіткі стандарти поведінки, уникнення конфлікту інтересів, сприяти встановленню етичних норм і зобов'язань, а також допомагати у визначенні санкцій за порушення цих норм. До них можуть належати дисциплінарні та матеріальні заходи, чітко визначені за кожне порушення. Кодекс поведінки має бути оприлюднений та доступний не лише для посадових осіб митних органів, але й для всіх суб'єктів, що дотичні до зовнішньоекономічної діяльності. Важливо забезпечити незалежність внутрішнього контролю та механізмів розгляду скарг для сприяння ефективності виконання встановлених стандартів. Залучення громадськості й

наглядних організацій у процес створення та оцінки ефективності Кодексу може забезпечити додатковий рівень прозорості й довіри.

Отже, ефективна система мотивації митників сприяє якіснішому виконанню ними покладених на них обов'язків, що є однією із найважливіших складових механізму підвищення державної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанова І., Панкова В. Удосконалення системи мотивації персоналу підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 23. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/147/141>.

2. Деякі питання оплати праці посадових осіб та працівників митних органів : Постанова КМУ від 20 жовтня 2021 р. № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2021-%D0%BF#Text>.

3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

4. Бондаренко Є., Угрин В., Кекіш І. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2000>.

5. Кодекс етичної поведінки працівників Державної митної служби України : проєкт наказу Держмитслужби. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/4850?unique=9d03ce4a055b0d224b199fb019cbbb396063fe52&download=true>.

Антонова Л. В., д. держ. упр., проф.,
професор кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університет ім. П. Могили (м. Миколаїв)
Жовнірчик Я. Ф., д. держ. упр., проф.,
провідний науковий співробітник відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України (м. Київ)

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ЯК РУШІЙНА СИЛА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОГО МАЙБУТЬОГО УКРАЇНИ

Корупція – явище, що існує у всі часи та в усіх країнах, і повністю перемогти її неможливо. Однак можна обмежити її вплив настільки, щоб вона не руйнувала основи держави та правопорядку. Важливо розуміти, що корупція є результатом складного соціального процесу, що включає безліч факторів. Вона підриває ефективність державного управління, і боротьба з нею потребує скоординованих дій державних та громадських інститутів.

На сьогодні, корупція переросла в системне явище, перетворившись на стійку мережу організованих дій. Складна ієрархічна структура

корупційних схем охоплює різні рівні управлінських сходів і включає безліч учасників.

Корупція вкоренилася у повсякденному житті, ставши буденністю як для чиновників усіх рангів і сфер діяльності, так і для громадян.

На жаль, в Україні практика хабарів для прискорення бюрократичних процесів чи вирішення індивідуальних питань стала нормою. Економісти пропонують поглянути на корупцію як на особливий вид трансакційних витрат, наголошуючи, що її поширення та вкорінення пов'язані з неефективністю роботи державних органів, які займаються розслідуванням корупційних злочинів на національному та міжнародному рівнях.

Також, Україна стикається з труднощами захисту своїх національних інтересів, особливо, коли справа доходить до притягнення до відповідальності колишніх посадовців, які поїхали за кордон і там користуються своїми незаконно отриманими коштами [1].

Ця проблематика надає негативного впливу не лише в частині економічних аспектів господарювання та, відповідно несприятливого інвестиційного середовища, а й породжує атмосферу суспільного невдоволення стосовно осіб, які обіймають державні посади. Щоб змінити цю тенденцію, пропонується вжити таких ключових заходів:

1. Розпочати практичне впровадження Національного плану боротьби з корупцією, включаючи заходи щодо захисту осіб, які повідомляють про корупцію (зі збільшенням списку юридичних осіб), обов'язкове розкриття інформації про кінцевих бенефіціарів, а також створення електронної системи для декларування доходів та майна держслужбовців з подальшим публічним доступом до цієї інформації.

2. Забезпечити якісне практичне впровадження заходів посилено юридичну відповідальність за порушення вимог щодо декларування доходів і майна, у контексті адміністративного та кримінального права.

3. Встановити суворий контроль за виконанням планів боротьби з корупцією та забезпечити чітку систему публічної відповідальності за досягнуті результати.

4. Залучати до розробки та реалізації антикорупційних заходів та інструментів незалежні експертні, громадські організації а також активістів, які займаються проектами в сфері громадського контролю за корупцією.

5. Ввести до законодавства кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, тобто за володіння активами та майном, походження яких посадова особа не може обґрунтувати.

6. Довести до логічного завершення хоча б одну значущу корупційну справу на національному чи міжнародному рівні. Це стане кроком до створення соціально-правової та демократичної держави, яка служить інтересам українців.

Таким чином, для боротьби з корупцією необхідно вести комплексну антикорупційну політику, яка включає не лише посилення покарань за

злочини, а й формування у суспільстві політики нульової толерантності до корупції. Подолання корупції забезпечить встановлення нового стандарту життя, соціальної стійкості, законності та справедливості, розвитку зрілого суспільства, конкурентоспроможної економіки, викорінення бідності та підвищення рівня життя громадян. Також слід відзначити, що викорінення корупції є довгостроковим процесом, але виховання неприйняття корупції вже сьогодні може дати надію на майбутнє, в якому суспільство зможе ефективно подолати будь-які виклики з мінімальними втратами.

Список використаних джерел:

1. Liudmyla Antonova, Dmytro Mishchenko, Ivan Bandura, Vahif Abdullayev, Oleksandr Dolhy (2022) Interaction between public authorities and civil society institutions in the field of preventing and combating corruption Interacción y Perspectiva .Revista de Trabajo Socia Vol. 12. No1 pp. 76-92 pp. URL: <https://cutt.ly/Jez3gkK2>.

Давидов М. С., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ В УКРАЇНІ

На разі Україна перебуває в перманентному стані кризи національної економіки України. Необхідність фінансового забезпечення оборонних потреб і вимоги набуття членства в ЄС в частині забезпечення ефективності боротьби з корупцією, відмивання коштів та інституційного забезпечення ефективного функціонування ринкової економіки актуалізують розв'язання проблем досягнення транспарентності, ефективності і прогнозованості діяльності Державної митної служби України (ДМС). На передній план виступають питання подальшої цифровізації та автоматизації митних процесів, а також модернізації чинного законодавства з питань державного регулювання митної справи з метою нівелювання корупціогенних ризиків.

За експертними оцінками втрати дохідної бази державного бюджету внаслідок недосконалості митного законодавства, корупції, неефективності діяльності ДМС та контрабанди перевищують 200 млрд грн на рік [1]. Це підтверджує суспільну думку щодо необхідності трансформації митної політики. Демонструється низка ефективності роботи митних органів та формальність дотримання вимог Антикорупційної стратегії на 2021 – 2025 роки та Антикорупційної програми ДМС України на 2023 – 2025 роки.

Найбільш поширеними проявами корупції в діяльності митних органів, згідно з даними соціологічного опитування, є кейси неформального способу вирішення бізнес-інтересів в форматі «непомічання» мінімізації митної вартості товару (16%) та пропозиції або

висунення вимог щодо одержання неправомірної вигоди за «непомічання» невідповідного коду класифікації товарів (11,9%) [2]. Це попри те, що Угода про асоціацію з ЄС передбачає імплементацію Конвенції про процедуру спільного транзиту на основі Нової комп'ютеризованої системи транзиту. Така система синергізує обмін інформацією між митними органами країнах-членів конвенції, що надає можливості контролю руху товарів на кожному етапі перевезення, а отже у різних юрисдикціях.

Іншим негативним проявом є ввезення на митну територію країни оригінальних товарів, які правовласник виготовив для ринків інших країн та ввів їх там в обіг (без його згоди). На жаль, понад чверть споживачів використовують товари, які потрапили на територію України за схемами «сірого» імпорту [3]. Головними причинами широкого їх розповсюдження є високий рівень корупції в ДМС, відкрите ігнорування збуту таких товарів суб'єктами підприємницької діяльності, які використовують спрощену систему оподаткування, низькі ризики нелегальних імпортерів при ухиленні від оподаткування та можливості отримати вищу маржу. Усе це порушує права офіційних імпортерів, негативно впливає на ринкове середовище, призводить до недонадходження коштів до державного бюджету та порушує права споживачів товарів, імпортованих з порушеннями прав інтелектуальної власності, які позбавлені можливості захисту своїх прав у випадках неналежної якості придбаних товарів.

Підтверджується й невідповідність рівня цифровізації та автоматизації управлінських процесів в митних органах, а також використання штучного інтелекту. Тут спираємось на результати оцінювання стану законодавчого регулювання та якості проведення заходів публічного політики зі стимулювання торгівлі у країнах (проведено ОЕСР). Відповідний критерій для України оцінено лише в 0,667 бала з максимально можливих 2 балів. При цьому для країн з рівнем доходів нижче середнього показник усереднено становить 1,12 бала, а для країн, які реалізували «кращі практики» – 1,92 бала [4].

Відповідно, спираючись на окреслені корупційні прояви, серед пріоритетних для розв'язання проблем визначаємо такі: системність безпідставне застосування співробітниками митних органів резервного методу визначення митної вартості, значну питому вагу порушень законодавства в сфері дотримання прав інтелектуальної власності, низький рівень цифровізації і автоматизації управлінських процесів в митних органах та використання штучного інтелекту, потребу в трансформації діяльності органу громадського контролю при Державній митній службі України.

Реформування ДМС, у тому числі повинно передбачати надання їй функцій фасилітатора, завершення процесів розробки автоматизованих процедур ризик-менеджменту, повну автоматизацію процесів обробки інформації, поліпшення якості ІТ та комунікацій, які супроводжують автоматизацію транскордонних процесів, розширення використання штучного інтелекту.

Крім того, наголошуємо на необхідності поліпшення якості громадського контролю діяльності ДМС аналогічно до прикладу Національного агентства з питань запобігання корупції та Національного антикорупційного бюро України. Доцільне незалежне формування та діяльності громадської ради, яка має сконцентрувати зусилля на зниженні рівня зосередженості митних органів на застосуванні фінансових санкцій та суб'єктивному підході до оцінки експортно-імпортних операцій, що призводить до надмірності тиску на бізнес-сектор.

Список використаних джерел:

1. Митна справа та оподаткування. Матеріали до громадських обговорень. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/2-3-mytna-sprava-ta-opodatkovannya>.
2. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1f23b766-e031-4c3f-81a4-0167b4f93116.pdf>.
3. П'ята хвиля щорічного опитування українських експортерів та імпортерів. 2020. 21 с. URL: http://tfdialogue.ier.com.ua/wordpress/wp-content/uploads/2020/12/IER_TradeSurvey_2020_Topic4_UKR_final-1.pdf.
4. Why trade facilitation is key to the operation of global supply chains. OECD. URL: <https://www.oecd.org/trade/topics/trade-facilitation>.

Дмитрієва А. О., студентка

Університету митної справи та фінансів

Разумей М. М., к. держ. упр.,

старший викладач кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ ДЛЯ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В МИТНИХ ОРГАНАХ

Корупція в митниці є великою проблемою, яка має негативні наслідки для державного бюджету, економічного розвитку, суспільства та довіри до державних інститутів. В Індексі сприйняття корупції за підсумками 2023 року Україна посіла 104 місце зі 180 країн світу. За даними Transparency International, митниця часто займає одне з перших місць у рейтингу корупційних ризиків [1].

Однією з основних проблем є те, що дані митної статистики щодо експортно-імпортних операцій торгових країн-партнерів не збігаються. Контроль митних процедур значно ускладнюється відсутності централізованих реєстрів. Наприклад, можуть бути розбіжності в інформації про товари, які підлягають митному оформленню, у різних базах даних. Такі зловживання знижують бюджетні надходження та підривають довіру бізнесу до держави.

По-друге, процеси митного оформлення є непрозорими, що дозволяє чиновникам приймати рішення на свій суб'єктивний розсуд. Це може призвести до затримок у процесі оформлення товарів і відповідно до тиску на бізнес.

Зрештою, відсутність автоматизації процесів та здійснення операцій вручну ускладнює нагляд і контроль. Помилки та маніпуляції часто виникають через паперову документацію. Наприклад, недобросовісні митники можуть використовувати затримки в паперових процесах для вимагання хабарів.

Упровадження інформаційних технологій у митну сферу є важливим кроком у боротьбі з корупцією та підвищенні ефективності митних процедур. Автоматизація процесів митного оформлення не лише зменшує людський фактор, але й забезпечує прозорість на всіх етапах взаємодії між митниками і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Автоматизовані митні системи, такі як електронна митниця (e-Customs), використовують інформаційно-комунікаційні технології для покращання митного регулювання. Вони автоматизують усі етапи – від контролю до супроводження вантажів. Наприклад, система електронного подання декларацій дозволяє подавати документи онлайн, зменшуючи потребу в особистих контактах із митниками та мінімізуючи корупційні ризики [2].

Крім того, впровадження системи електронного моніторингу дозволяє здійснювати контроль за переміщенням товарів у реальному часі, що суттєво знижує можливості для маніпуляцій. Це може включати використання датчиків і RFID-технологій для автоматичного відстеження вантажів на всіх етапах їхнього переміщення.

Система «eCase Management System» інтегрована з Єдиним реєстром досудових розслідувань, що підвищує прозорість і контроль за діяльністю митників. Завдяки цій інтеграції, митники можуть швидше реагувати на аномалії та підозрілі дії, що виникають під час оформлення товарів. Зокрема, якщо система виявляє невідповідність між поданими деклараціями та даними в реєстрах, це може стати сигналом для проведення додаткової перевірки.

Цифрові технології відіграють важливу роль у боротьбі з корупцією, особливо в митній сфері. Два ключові напрямки, які заслуговують на особливу увагу, – це блокчейн-технології та цифровий додаток «Дія».

Блокчейн є інноваційною технологією, що забезпечує фіксацію всіх транзакцій і змін у митних деклараціях. До основної переваги належить незмінність даних: інформацію, яку записано в блокчейні, не можна змінити або видалити без відома всіх учасників. Це забезпечує високий рівень довіри до системи, оскільки всі зміни фіксуються та стають доступними для перевірки. Крім того, прозорість митної діяльності створює додаткові переваги для держави, оскільки всі учасники процесу – підприємці, митники та інші зацікавлені сторони – мають доступ до єдиної системи інформаційних ресурсів. Це запобігає маніпуляціям і зловживанням. Блокчейн має здатність автоматизувати низку процесів,

таких як обробка митних декларацій або підтвердження походження товарів. Це зменшує час на оформлення вантажів і знижує ризики корупції. Використання блокчейну дозволяє створити міжнародну базу митної інформації, що об'єднує національні електронні бази даних. Це забезпечить вільний обмін інформацією між митними службами різних країн, що є важливим для боротьби з контрабандою та шахрайством [3].

Цифровий додаток «Дія» став важливим інструментом у боротьбі з корупцією в Україні завдяки своїй здатності забезпечити прозорість і доступність державних послуг. Через «Дію» користувачі можуть отримувати електронні сертифікати на товари, що спрощує процедуру їхнього оформлення та зменшує потребу в особистих зустрічах із чиновниками. Додаток дозволяє громадянам легко перевіряти статус своїх запитів і отримувати актуальну інформацію про процеси оформлення товарів.

Для подолання корупції, необхідно продовжувати реформування митної системи, підтримуючи інновації та забезпечуючи належну підготовку кадрів. Застосування комплексного підходу до вирішення цих проблем дозволить створити прозоре та підзвітне середовище як для бізнесу, так і для суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції 2023. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykorrupsijna-polityka/indeks-spryynyattya-korrupsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/>.

2. Боженко В. В., Петренко К. Ю. Кращі практики використання цифрових технологій та штучного інтелекту для боротьби з корупцією // Вісник Сумський державний університет. Серія Економіка. 2022. № 2. С. 59–66. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89631>.

3. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Summit book, 2003. 272 с.

Крушельницька Т. А., д. держ. упр., професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

СИСТЕМНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЮ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Наявність корупційних проявів або повноцінних корупційних схем в українському суспільно-економічному і політичному середовищі має давні історичні витоки, як, власне, і у всьому світі. Проте, в останні роки корупція в Україні набула шокуючих масштабів і стала загрозою не лише економічному розвитку країни, а й національній безпеці. Очевидно, що не лише історичний спадок, став причиною тотального поширення корупції, яке зробило її соціально-економічним і політичним явищем та правовим

викривленням катастрофічного масштабу. Сьогодні мають місце інституційні, правові і морально-етичні деформації у публічному управлінні, які призвели до масштабування корупції до «... набуття нею стану сингулярності» [1], особливо у бюджетній сфері та до гібридизації влади на всіх рівнях [2].

Корупція призводить до посилення розбалансування бюджету, викликає дефіцит бюджету через нецільове використання коштів. Недоцільне і неефективне витрачання бюджетних коштів призводить до зниження соціальних ефектів діяльності інститутів публічної, викликає обурення і недовіру громадян до влади, створює загрозу економічної кризи і, зрештою, веде до послаблення обороноздатності країни. Тож дослідження проблем обґрунтування розробки ефективних систем протидії проявам корупції щодо управління публічними фінансами, що забезпечували б системну протидію корупції, унеможлиблювали фінансові кризи та сприяли зміцненню стабільності публічних фінансів України в умовах посилення процесу її інтеграції в ЄС, зумовлюють актуальність цієї публікації.

Різні аспекти прояву корупції, її причини, наслідки, заходи запобігання досліджували О. Драган, Л. Івашова, О. Матвєєва, М. Мельник, А. Мунько, О. Сокирко, В. Тацій, В. Якушик та багато інших вчених. В більшості досліджень корупція в Україні визнається як системне явище, тому вчені зосереджують науковий пошук на переосмисленні теоретичної сутності категорії «корупція», виявленні її причин і наслідків, розв'язанні проблем запобігання корупції тощо. Ми в цьому дослідженні звертаємось до вивчення проявів розбалансованості системи запобігання корупції у бюджетній сфері, аналізі існуючих системних проблем і обґрунтуванні необхідності побудови системи державного фінансового контролю для ефективної протидії проявам корупції у бюджетній сфері, особливо в частині контролю бюджетних видатків (тут і далі маємо на увазі видатки державного і місцевих бюджетів).

Звернемось до практики Європейського Союзу щодо функціонування системи державного внутрішнього контролю (РІС), спрямованої на підвищення ефективності державного сектора в ЄС. На всіх рівнях ЄС державний сектор вносить величезні кошти для фінансування потреб економіки, і, отже, несе відповідальність за раціональне та ефективне управління коштами, довіреними йому платниками податків держав-членів. Тому, на думку Уряду ЄС, державний сектор ЄС має продемонструвати, що він ефективно витрачає наявні ресурси, а результати є мають бути і ефективними. З цією метою державний внутрішній контроль (РІС) сприяє створенню моделі, яка відповідає міжнародним стандартам фінансового управління та контролю за використанням державних коштів. Модель, визнана в усьому світі найкращою практикою, містить основи, які можуть значно сприяти запобіганню шахрайства та корупції. Відтоді, як у 2002 році Європейська комісія запровадила РІС як основу для ефективного та дієвого контролю над ресурсами, якими вона управляє, європейські країни поступово

реорганізували свої моделі регуляторного контролю, щоб запровадити принципи РІС [3]. До цієї моделі зрештою має прийти й Україна.

В Україні планування і виконання державного бюджету здійснюється відповідно до таких основних нормативних документів бюджетної сфери: «Бюджетного кодексу України», «Податкового кодексу України» «Митного кодексу України» і Закону України про державний бюджет на відповідний рік та низки інших документів щодо встановлення публічних фінансів.

Отже державний бюджет – це головний плановий фінансовий документ, який містить дохідну й видаткову частину. Дохідна частина наповнюється з різних джерел але найбільшим джерелом доходів державного бюджету є надходження від податків. Так доходів бюджету «на 2024 рік (із урахуванням трансфертів) затверджено на рівні 1,77 трлн грн. Податкові надходження у 2024 році заплановано на рівні 1,57 трлн грн» [4], що становить 88,7% від запланованого доходу. Податкові надходження формуються як грошовий потік від сплати податків юридичними і фізичними особами. Процес нарахування (декларування) і сплати податків в Україні згідно з «Податковим кодексом України» здійснюється платниками податків або податковими агентами. Контроль стягнення податків забезпечується двома інститутами, які можна вважати двома ланками цього процесу, це Державна податкова служба України і Державна митна служба України, їх територіальні підрозділи.

Процес використання бюджету має також піддаватись контролю, точніше державному фінансовому контролю, який згідно з проектом закону України «Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю» від 30.11.2020 є «урядовим фінансовим контролем, що здійснюється органами державного фінансового контролю щодо забезпечення законного, ефективного, економного та результативного формування, розподілу, управління та використання державних (місцевих) ресурсів об'єкта контролю та спрямований на попередження, виявлення та усунення порушень фінансово-бюджетної дисципліни» [6]. Проект так і не був прийнятий, так само як і раніше розроблений проект закону «Про державний фінансовий контроль» від 08.02.2008 [7]. Така відсутність законодавчого встановлення державного фінансового контролю є однією з ознак безсистемності цієї сфери діяльності.

Маємо зазначити, що за період з 1990 р., відтоді коли інститути податкової та митної служб були створені, вони декілька разів реформувались, реорганізовувались, тобто докладалось чимало зусиль для забезпечення повноти стягнення податків. Ми не можемо сказати, що в податковій і митній сфері відсутні прояви корупції, вони є й потребують запровадження усунення. Але в цілому була створена система контролю нарахування і сплати податків із прагненням дотримання принципів контролю, серед яких ми маємо зосередитись на двох важливих принципах:

– системності, який передбачає включення всіх аспектів діяльності об'єкта перевірки повністю та у взаємозв'язку;

– неперервності, за яким усі об’єкти контролю підлягали постійному спостереженню упродовж життєдіяльності об’єкта контролю. Тобто заходи з перевірки мають здійснювати послідовно й регулярно від кінця періоду попередньої перевірки до початку періоду нової перевірки, без пропусків та ще й з перевіркою усунення порушень за попередній контрольний період.

Принцип неперервності контролю завжди був наявний під час планування контрольних заходів податкової служби і в частині перевірок юридичних осіб практично виконувався. Винятком були певні корупційні домовленості та мораторій на перевірки, введений у воєнний час.

Щодо контролю державних органів державного фінансового контролю є Державна аудиторська служба України (далі – Держаудитслужба), територіальні органи Держаудитслужби [5], Рахункова палата України, яка є «незалежним вищим органом державного аудиту в Україні, який надає об’єктивні оцінки стосовно управління публічними коштами та державним майном [6] і спеціалізовані антикорупційні органи.

У роботі органів, функцією яких є фінансовий контроль, ми не бачимо ознак постановки задачі безперервності контролю за видатками державного і місцевих бюджетів розпорядників та одержувачів бюджетних коштів ні на рівні центральних органів, ні на рівні органів місцевого самоврядування. Візьмемо до прикладу Річний план роботи Державної аудиторської служби України на 2024 р., де ревізій і перевірок закупівель заплановано 1580 штук на рік, здійснення аудитів – 175 штук, щоправда моніторингові, які є більш дорадчим заходом, заплановано 11500 штук [8]. Такий обсяг перевірок щодо загальної кількості розпорядників коштів (у загальній кількості 33964 [9]) і масштабів видатків бюджетів є фрагментарним, охоплює лише окремі аспекти бюджетної діяльності і не забезпечує потреб збереження державних фондів.

Таку фрагментарність демонструє також робота спеціалізованих антикорупційних органів, що є ознакою розбалансованості уваги між контролем дохідної частини (контроль платників податків) і видаткової частини (контроль розпорядників коштів, тобто інститутів державної влади і органів місцевого самоврядування) бюджету. Прояв слабкості системи державного фінансового контролю демонструє інституційну неспроможність наявних органів державного фінансового контролю щодо усунення проявів корупції.

Також назвемо інші системні проблеми державного фінансового контролю щодо протидії проявам корупції у бюджетній сфері у видатковій частині, які будуть розглянуті нами більш детально поза межами цієї публікації, але їх усунення є важливим в умовах інтеграції України до ЄС:

- невизначеність методології, використання різних методів та підходів без узгодженої методології, це призводить до розбіжностей у результатах контролю та ускладнює формування системного підходу до боротьби з корупцією;

- брак належної координації, адже через низький рівень взаємодії між різними органами, які здійснюють фінансовий контроль, виникає

дублювання функцій або, навпаки, поширення «білих плям» у контролі, через це цілі системи бюджетної діяльності залишаються поза увагою контролерів;

– недостатня прозорість механізмів підзвітності та підзвітності, коли результати перевірок не публікуються або не доводяться до відома громадськості, що знижує ефективність контролю.

Ці та інші проблеми вказують на підвищення її ефективності щодо протидії корупції в бюджетній сфері, особливо в частині видатків державного і місцевих бюджетів є потреба в реформуванні системи державного фінансового контролю в напрямі створення моделі, прийнятої в ЄС, яка відповідає міжнародним стандартам фінансового управління та контролю за використанням державних коштів.

Список використаних джерел:

1. Крушельницька Т. А., Матвеева О. Ю. Сингулярність корупції як гальмівного чинника сталого розвитку України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4. С. 37–44, авт. 37–41. URL: <http://nbuv.gov.ua>.
2. Івашова Л. М., Шевченко Н. І., Виноградова Н. Л. Особливості реалізації антикорупційної політики та протидії тіньовому сектору економіки у світлі євроінтеграційних прагнень України // *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. №3 (34). С.40-49. DOI <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-3.6>. URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/3/6.pdf>.
3. Public Internal Control. An official website of the European Union. 2023. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/protection-eu-budget/public-internal-control_en.
4. 12 ключових фактів про Державний бюджет на 2024 рік. Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління. 2024. 2 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/11/One-pager-Budget-2024.pdf>.
5. Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю: Проект Закон України від 30.11.2020. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1057>.
6. Про державний фінансовий контроль: Проект Закону України від 08.02.2008 № 2020. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF1K400A>.
7. Стратегія розвитку Рахункової палати на 2019–2024 роки. 2018. URL: http://www.rp.gov.ua/Strategy/Strategy_2019-2024/?id=796.
8. Річний план роботи Державної аудиторської служби України на 2024 р. 2023. URL: [https://dasu.gov.ua/attachments/ee61620f-4c2d-4bb2-a5b4-da9d5d1f82a5_%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BD_%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD_24%20\(1\).pdf](https://dasu.gov.ua/attachments/ee61620f-4c2d-4bb2-a5b4-da9d5d1f82a5_%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BD_%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD_24%20(1).pdf).
9. Розпорядники та одержувачі бюджетних коштів. Open Budget. 2024. URL: <https://openbudget.gov.ua/spending-agencies/graphic>.

Лізаковська С. В., д. держ. упр. проф.,
професор Військово-морської академії ім. Героїв Вестерплатте
(м. Гдиня, Республіка Польща)

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ПРОЗОРОСТІ ВЛАДИ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Діяльність органів публічної влади в демократичних політичних режимах ґрунтується на засадах прозорості і відкритості, тобто явності і оприлюднення даних щодо використання державних коштів та публічних ресурсів. Важливим в даному напрямку є громадський контроль, який імплементується у сегментах державно-управлінської діяльності, що пов'язані з бюджетними ресурсами, раціональністю їх використання, контролем над розподіленням тощо. Доступ громадян до відповідної інформації впливає на стан та загальний рівень корупції та визначає ступінь відкритості суспільства.

Громадський контроль трактуємо як суспільну діяльність громадських організацій та окремих громадян, предметом якої є здійснення нагляду за діяльністю органів публічного управління. Важливою рисою громадського контролю є його неупередженість, оскільки недотримання зазначеного принципу може вплинути на втрату об'єктивності в процесі здійснення контролю.

Розробка такого інструменту, як громадський контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері прийняття ними рішень, з дотриманням прав і свобод громадян, ґрунтується на відкритості, прозорості, звітності інститутів влади перед громадськістю в публічній формі на засадах інформаційної відкритості, що передбачає:

- прозорість, гласність і доступ засобів масової інформації та інститутів громадянського суспільства до офіційної інформації з метою боротьби з корупцією та надання відкритої та достовірної інформації для ефективної взаємодії між суб'єктами співпраці;

- активну конструктивну комунікацію з громадськими організаціями стосовно завдань і обов'язків органів публічної влади, а також рішень, які ними приймаються; визначення взаємних, прозорих і доступних каналів спілкування та інформування про ці канали зацікавлених груп і громадськості;

- надання необхідної інформації з уточненням за необхідності її конфіденційності та гарантуванням конфіденційності інформації, отриманої на тих самих умовах від іншої сторони з метою достатньої обізнаності предмета співробітництва;

- популяризацію й підтримку через засоби масової інформації та в публічних виступах політики взаєморозуміння акторів публічних політик та співробітництва.

Функція громадського контролю в демократичних країнах виступає особливою сферою соціальної відповідальності суспільства та

усвідомлення дієвості цього механізму у протидії корупції. Захист громадських інтересів, протидія неефективності діяльності держави і приватних структур у соціально-економічній сфері, сприяння запобіганню фактам корупції та інші напрями стають все частіше предметом контролю з боку громадських організацій. Ступінь реалізації цієї функції залежить від рівня зрілості громадянського суспільства, ступеня розвиненості інститутів громадянського суспільства, а також переходом від патерналістського до субсидіарного підходу в управлінських процесах.

Підсумовуючи вищезазначене, громадський контроль виступає дієвим інструментом у демократичному управлінському процесі, який доцільний і важливий як для органів публічного управління, оскільки допомагає виявити недоопрацювання та виробити альтернативні ефективні шляхи впровадження публічних політик; так і для громадськості, оскільки демонструє їх активну позицію та зацікавленість у розв'язанні проблем на локальному й регіональному рівнях. Для встановлення ефективного громадського контролю за діяльністю органів публічного управління необхідними є інформаційна прозорість, активна позиція громадськості та відкритість і готовність влади до співпраці з громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Лізаковська С. Необхідність взаємодії громадянського суспільства і органів публічної влади в сучасних умовах. Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні : колективна монографія ; за ред. Ю. Палагнюк, С. Шкірчака. Миколаїв. Видавництво ЧНУ імені Петра Могили. 2018. С. 33–47.

2. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналіт. доп. / А. В. Єрмолаєв, Д. М. Горєлов, О. А. Корнієвський. Київ : НІСД, 2012. 48 с.

Пашко П. В., заслужений діяч науки і техніки України, д. е. н., проф., професор кафедри економіки та бізнес-технологій

Національного авіаційного університету

Пашко Д. В., доктор економічних наук, доцент

Мирошніченко Г. Б., к. е. н., доц., доцент кафедри економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету

Штик Ю. В., к. е. н., доц., доцент кафедри економіки та бізнес-технологій Національного авіаційного університету

ЩОДО РЕФОРМИ МИТНИЦІ ТА МЕХАНІЗМІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Спецпредставниця США з питань економічного відновлення в Україні пані Пенні Пріцкер в інтерв'ю «Суспільному» [1] зазначила, що потрібно боротися з «сірим» ринком, бо через нього країна втрачає доходи в бюджет. «Наприклад, питання митниці, — зазначила вона, — у цій сфері

має бути більше цифровізації, щоб було менше можливостей для корупції». Таким чином, США вважають боротьбу з корупцією головною реформою на митниці.

Важливо визначити кінцеву мету боротьби з корупцією, а саме: переваги, які отримує держава, коли переможе корупцію на митниці. Корупція це слідство дій того, хто сплачує чиновнику корупційну складову. Хабародавець за це недоплачує або зовсім не сплачує кошти в бюджет та іноді обходить нетарифні обмеження [2]. До того ж унаслідок корупції на митниці приховуються значні обсяги тіньової економіки [3].

Головна причина виникнення корупції на митниці – можливість продажу всередині країни товару, який ввезений та територію України з порушенням або приховуванням від митного контролю, без контролю законності ввезення такого товару. За наявності такої можливості значно зменшується вірогідність того, що правоохоронні органи зможуть знайти митника, який «заплющив очі» на порушення митних правил суб'єктами ЗЕД та контрабанду товарів, важко визначити товари, як незаконно ввезені під час їх продажу всередині країни в роздрібну торгівлю та на ринках.

Перші ефекти, що очікуються від боротьби з корупцією, це збільшення доходної частини бюджету (це зараз є головним показником роботи митниці) і гарантований контроль за потраплянням на територію України товарів та вивезенням товарів, які держава обмежує своїми заходами (що значно складніше, потребує оцінки роботи значної кількості державних органів і зараз практично не оцінюється).

Якщо саме боротьба з корупцією дасть можливість забезпечити фіскальні та безпекові митні інтереси України, то виникає питання до існування механізмів, що дадуть можливість збільшити доходну частину та переможуть корупцію.

Для боротьби з корупцією існують перевірені часом методи:

- Детінізація економіки. Це функція держави.
- Пошук корупціонерів, їх затримання та притягнення до відповідальності, підвищення ступеня відповідальності за корупційні порушення. Це функція правоохоронних органів.
- Створення технологічних і технічних умов, які не дають змогу митникам порушити існуючі правила, унеможливають прийняття рішень про оформлення та контроль за переміщенням і продажем товару одноосібно та безконтрольно. Це електронний обіг митних документів; це наявність механізмів достовірної перевірки інформації про законне або незаконне ввезення товарів на всьому ланцюгу переміщення товару до його кінцевого продажу; це звірка товарів, які випущені митницею у вільний обіг з товарами, які продаються всередині країни; це Єдине вікно в пунктах митного оформлення; це відеоспостереження та система штучного інтелекту для обробки цієї інформації; це створення фільтрів пункту пропуску на кожному митному переході; це система сканерів у пунктах пропуску для контролю за великогабаритними вантажами та дрібними поштовими посилками; це

сумісні з прикордонниками системи перевірки громадян, які перетинають митний кордон та мають митні зобов'язання; це спільна з податківцями електронна база руху та продажу товарів, що переміщуються через митний кордон; це збільшення кількості авторизованих економічних операторів; це діюча системи митного постаудиту; це використання митницею прав оперативно-розшукової діяльності для профілактики митних правопорушень і взаємодії з митними органами інших країн; це створення митних розвідувальних органів; це створення системи отримання інформації від різних структур для розширення можливостей і підвищення результативності ризикоорієнтованих інструментів митного контролю; це участь у міжнародних програмах контролю за міжнародними ланцюгами поставки товарів; це побудова власної митної системи формування вихованих та підготовлених фахівців; це відновлення та активізація науково-дослідних митних досліджень та інші важливі напрямки. Важливим для цього повинна стати інституціональна незалежність та спроможність митної служби самостійно, виходячи з митних інтересів країни, а не інтересів окремих осіб, формувати митну справу.

– Формування для фахівців, що виконують митну справу та беруть участь в її реалізації, гідних умов праці, соціального та пенсійного забезпечення, які надають значну фінансову перевагу перед хабаром. Це функція держави і це не гарантує захисту від корупції, але значно скорочує кількість працівників, які піддадуться спокусі незаконного збагачення. Про це свідчить досвід багатьох країн світу.

– Формування ставлення громадян до своїх державних органів, як до захисників інтересів громадян та держави. Формування у суспільстві переконаності про обов'язковість сплати податків, поваги до праці митників, податківців, які стягують ці податки. Це функція може бути реалізована за бажанням керівництва держави, пресою, громадськими структурами. Виховувати громадян у повазі до державних органів необхідно починати з дитячого віку, формуючи усвідомлену необхідність виконувати закони і, в тому числі, сплачувати податки. Безперервні піар-профанації призвели до деградації та приниження митної служби, зміни відношення суспільства до неї: від «обличчя держави» вона стала її «найгіршим» органом. При цьому сучасна митна служба, не зважаючи на колосальне коло проблем і корупційних скандалів, є працюючим інструментом з професійним керівництвом. У центральному апараті та на місцях працюють кадри, що добросовісно та ефективно виконують свою роботу. Існують окремі порушники, але ці «окремі» не повинні формувати обличчя всієї структури.

– Боротьба повинна бути не з державним органом, не з митницею, а з окремими порушниками.

Досягнення необхідного ефекту в боротьбі з цим явищем можливо виключно в побудові системи тісної співпраці структур, які відповідають за контроль переміщення та продажу товарів усередині країни, контроль за їх якістю та безпекою.

Список використаних джерел:

1. Прицкер Пенні. «Україна перемагає обставини. Суспільні новини. 2024 URL: <https://suspilne.media/662974-ukraine-peremagae-obstavini-pricker-pro-zatrimku-z-dopomogou-ssa-investicii-v-ukrainu-ta-konfiskaciu-aktiviv-rf/>.
2. Інноваційний розвиток бізнес-технологій суб'єктів підприємницької діяльності в соціально-орієнтованій економіці : остаточний звіт по НДДКР \ НАУ; кер. Чумак О. В., викон. : П. В. Пашко [та ін.]. Київ, 2024. 108 с.
3. Івашова Л. М., Шевченко Н. І., Виноградова Н. Л. Особливості реалізації антикорупційної політики та протидії тіньовому сектору економіки у світлі євроінтеграційних прагнень України // Публічне управління та митне адміністрування. 2022. № 3 (34). С.40–49. DOI <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-3.6> URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/3/6.pdf>.

Руденко А. М., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Корупція в митних інституціях в Україні має серйозні наслідки. Вона не лише підриває економічну безпеку країни та її авторитет, але й ускладнює зовнішньоекономічні відносини, створює сприятливе середовище для неофіційних зв'язків між бізнесом та митницею. Це, в свою чергу, негативно впливає на ключові аспекти митної діяльності, такі як адміністрування платежів до бюджету, митні процедури, боротьба з контрабандою та інші порушення митних правил.

Питання запобігання та протидії корупції в митних органах вже привертало увагу багатьох вітчизняних науковців. Проте багато аспектів цієї проблеми залишаються недостатньо дослідженими, особливо в контексті сучасних реалій війни [1, с. 8].

Наукове дослідження проведене дослідницькою агенцією InfoSapiens свідчить про високий рівень корупції в митниці перед війною та під час неї. Це виявлено як в громадській думці, так і в підприємницькому середовищі. Ці дані підкреслюють необхідність системних заходів для боротьби з корупцією в митних органах, щоб забезпечити економічну стабільність та розвиток країни. Тому слід звернути увагу на конкретні механізми та стратегії боротьби з корупцією в митниці, враховуючи сучасні виклики та контекст війни. Також важливо дослідити ефективність різних заходів протидії корупції та їхній вплив на митну діяльність та загальну економічну ситуацію в країні [3, с. 38].

У системі митних органів України корупційне середовище до початку війни та впродовж 2022 року характеризувалося наявністю неофіційних платежів інспекторам митної служби за можливість швидкого

проходження митних формальностей, зокрема митного оформлення та митного контролю. Ці платежі створювали небезпеку для ефективності митних процедур та сприяли розповсюдженню корупції у сфері митного контролю [2].

Профілактика та протидія корупції в системі митних органів України здійснюється за допомогою відповідних уповноважених органів. Ці органи утворюють систему інститутів, спрямовану на боротьбу з корупцією в Державній митній службі. До цих органів належать Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Служба безпеки України (СБУ), а також відомчі структури митних органів, такі як Відділ з питань запобігання та протидії корупції Держмитслужби та міжвідомчі мобільні групи.

Ці органи можна умовно поділити на дві групи: перша група об'єднує установи з загальною компетенцією, які займаються боротьбою з корупцією у всіх суб'єктах державної влади (НАБУ, НАЗК, САП), а друга група включає органи, спеціалізовані на протидії корупційним правопорушенням саме в митній службі (СБУ та відомчі підрозділи) [2].

Здійснюючи аналіз системи зазначених інститутів, можна дійти висновку, що практично всі з них є новоутвореннями, за винятком СБУ. Більшість цих органів має широкий спектр компетенції, що включає контроль за митними органами. Щодо ефективності відомчого антикорупційного контролю, Відділ з питань запобігання та протидії корупції Держмитслужби, разом із територіальними підрозділами, протягом 2022 року розглянули 98 повідомлень щодо можливих корупційних дій співробітників Держмитслужби та її територіальних органів, з яких 37 внесені викривачами. В результаті порушено 10 дисциплінарних проваджень, а до дисциплінарної відповідальності притягнуто лише 1 посадову особу Держмитслужби [4, с. 58].

Висновки даного дослідження свідчать про необхідність комплексного підходу до протидії корупції в системі митних органів України. Наразі заходи, спрямовані на запобігання та боротьбу з корупцією, є недостатніми.

Для покращання ситуації можна визначити кілька ключових векторів дій. По-перше, необхідно суттєво збільшити заробітну плату митникам, що допоможе зменшити мотивацію до корупційних дій. По-друге, важливо посилити відповідальність та покарання за корупційні правопорушення, щоб створити ефективний стримувальний ефект. По-третє, потрібно покращати соціальний захист митників, щоб зменшити їхню вразливість перед спокусами корупції. Додаткові заходи включають розвиток цифрових та технологічних рішень для митного контролю, посилення антикорупційного законодавства, а також підвищення етичних стандартів у суспільстві. Для досягнення цих цілей, необхідно активно впроваджувати

антикорупційну рекламу, формувати негативне ставлення до корупції у суспільстві та підвищувати якість управлінських послуг.

Загальною метою є створення прозорих та ефективних механізмів управління, що максимально обмежують можливості корупційних проявів і сприяють створенню довіри громадян до митниці та державних інституцій загалом.

Список використаних джерел:

1. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : монографія. Харків : Право, 2018. 200 с.
2. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність URL: <https://cutt.ly/leDNHOUe>.
3. Демчук І. І. Ефективність діяльності митних інституцій України та країн Європейського Союзу. 2022. С. 59.
4. Сокальський В. П. Діагностика виконання фіскальних завдань митними інституціями в Україні. 2021. С. 589.

Сядриста І. А., студентка Університету митної справи та фінансів
Разумей Г. Ю., к. держ. упр., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В МИТНИХ ОРГАНАХ

На сьогодні цифровізація є інструментом економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності завдяки використанню цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей.

Насамперед цифровізація це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-сервіси, що є великою зручністю користування.

Для митних органів цифровізація дозволяє оптимізувати роботу двох сторін та забезпечує прозорість митних процесів. У лютому 2024 року Міністерство фінансів України схвалило Стратегічний план цифровізації Державної митної служби [1]. Ось декілька ключових змін, передбачені цим планом:

1. Розвиток та адаптація митних ІТ-інструментів в Україні, узгодження цих процесів із ЄС. План передбачає впровадження ІТ-інструментів для покращання обміну інформацією між підприємствами та митницями, взаємодії між митними органами різних країн, покращання безпеки та збереження інформації.
2. Покращання взаємодії митних органів і бізнесу. Через запровадження, наприклад, програми Авторизованих економічних операторів

(АЕО), системи митних спрощень, приєднання до NCTS значна частина бізнесу в Україні формалізувала та підвищила надійність власних внутрішніх процесів, контроль за динамікою фінансових показників, уникнення порушень законодавства.

Спрощення відносин між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності сприяє мінімізації людського чинника. Відповідно – зменшенню корупції, спрощенню та прискоренню процесів митного контролю та обліку, а також підвищує рівень довіри ЄС до митних служб України.

Основні досягнення української митниці в ІТ за 2022–2023 роки:

- побудова нового мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД). Центр розгорнуто та підготовлено до запуску в промислову експлуатацію, що свідчить про посилення спроможностей Держмитслужби до ефективної роботи в сучасному інформаційному середовищі та до умов функціонування під час широкомасштабної війни;
- Держмитслужба приєдналась до «митного» безвізу з країнами Європи та розпочала роботу в Новій комп'ютеризованій транзитній системі (NCTS);
- Українські компанії, які доводять високу надійність та якість свого бізнесу, активно отримують статуси АЕО. А отже – довіру митниці та цілу низку важливих митних переваг і спрощень. Це забезпечує участь українських АЕО у формуванні безпечних ланцюгів постачання товарів;
- запровадження нової, повністю електронної, системи управління гарантіями (GMS), в межах якої гаранти зможуть передавати всі види гарантій в електронному вигляді, а також у безпаперовій формі вносити зміни та відкликати їх;
- податкова та митниця надали одна одній доступ до своїх інформаційних баз, що дає змогу оперативно виявляти та блокувати порушення законодавства платниками податків, що завозять товар на митну територію України й потім його реалізують. Ідеться про завищення цін під час реалізації.

Загалом портфель проєктів митниці на 2022–2023 роки містив [2]:

- створення нової Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів (ЄАІС) та автоматизованої системи митного оформлення, центральний компонент (АСМО «Центр»);
- розвиток відомчої комунікаційної мережі Держмитслужби;
- закупівля активного мережевого обладнання для комп'ютерних мереж митних органів та їхніх підрозділів;
- створення автоматизованої системи митного оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень;
- створення умов для забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту.

Цифровізація української митниці ключовий тренд її євроінтеграції, що проводиться в екстремальних умовах широкомасштабної війни. Лише так буде створена міцна основа для спрощення і прискорення митних

процедур, розвитку торговельних відносин з об'єднаним ринком ЄС, наближення і подальшої економічної інтеграції України до Євросоюзу [2].

Отже, основні напрямки цифровізації включають автоматизацію митного оформлення, впровадження електронних сервісів для громадян і бізнесу, а також інтеграцію з європейськими митними стандартами. Цифровізація допомагає боротися з корупцією та робить процеси більш прозорими і зручними для користувачів.

Список використаних джерел:

1. Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами: наказ Міністерства фінансів України від 09.02.2024 № 63. URL: <https://cutt.ly/ceDNJji9>.

2. Про основні досягнення української митниці в ІТ за 2022–2023 роки та пакет проєктів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoi-mitnici.html>.

3. Угрин В. В. Діджиталізація митного контролю в Україні. Інфраструктура ринку. 2020. № 47. С. 168–173. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/47_2020_ukr/33.pdf.

Чорич О. О., аспірант Університету митної справи та фінансів
Критенко О. О., к. держ. упр.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

НАПРЯМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

З часів здобуття Україною незалежності гостро порушилось питання захисту національної безпеки та посилення боротьби зі злочинами, що посягають на об'єкти культурної цінності. Незаконне переміщення культурних цінностей за ступенем суспільної небезпеки посідає одне з перших місць, отже, можна сказати, що воно пов'язано зі станом економіки держави, фінансовою стабільністю та соціально-економічними факторами. Контрабанда культурних цінностей – це замах на національну й економічну безпеку країни, тому що такі діяння призводять до появи «білих плям» в історичній пам'яті суспільства. Незаконний обіг культурних цінностей може набувати різних форм, починаючи від крадіжок з установ культурної спадщини або приватних колекцій, через розграбування археологічних пам'яток до переміщення артефактів внаслідок війни. Але результатом є непоправна шкода спільній культурній спадщині людства. Така діяльність часто пов'язана з організованою злочинністю, відмиванням грошей та тероризмом.

В результаті аналізу інформації про результати діяльності Державного бюро розслідувань [1] вони неодноразово викривали механізми незаконного переміщення культурних цінностей через кордон.

Однією з основних причин незаконного обігу та контрабанди культурних цінностей є проблема корупції як в митних органах, так і в установах сфери культури, а також недоброчесність громадян.

До основних причин незаконного переміщення культурних цінностей можемо зарахувати: уникнення сплати митних зборів (податків), уникнення будь-яких заборон та обмежень переміщуваних товарів, отримання або спроба отримання незаконної винагороди.

Як і будь-яка протиправна діяльність, окреслена проблематика призводить до таких наслідків, як: втрата державою прибутку, завдання шкоди економічній безпеці, поширення корупції.

Нелегальному переміщенню культурних цінностей за межі державного кордону сприяють недоліки чинного антикорупційного законодавства. Антикорупційна стратегія на 2022–2025 роки визнала митну справу однією з пріоритетних сфер запобігання корупції [2]. Чинна Антикорупційна програма Державної митної служби України на 202–2025 роки, визначає конкретні кроки запобігання та зменшення кількості випадків порушень норм законодавства посадовими особами митних органів. У програмі вони представлені за такими завданнями:

- 1) здійснення організаційних заходів щодо запобігання і протидії корупції;
- 2) нормативно-правове регулювання запобігання та протидії корупції ДМСУ;
- 3) удосконалення системи кадрового менеджменту, мінімізація корупційних ризиків під час прийняття кадрових рішень;
- 4) навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;
- 5) забезпечення виконання вимог антикорупційного законодавства в частині фінансового контролю;
- 6) здійснення заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності працівників Держмитслужби;
- 7) забезпечення функціонування внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;
- 8) взаємодія з викривачами, їх захист та заохочення;
- 9) проведення інформаційних кампаній стосовно реалізації ДМСУ антикорупційної політики;
- 10) взаємодія з громадськістю в частині здійснення антикорупційних заходів;
- 11) взаємодія з міжнародними організаціями в частині реалізації заходів із запобігання та протидії корупції;
- 12) налагодження взаємодії ДМСУ з бізнес-асоціаціями, громадськими організаціями та медіа-структурами [3].

Ефективним шляхом боротьби з корупцією також вважають скорочення людського фактора. Тому важливим аспектом у зниженні рівня корупції в митних органах є цифровізація митних послуг

Виконання зазначених заходів покликано зменшити прояви корупції в митних органах та мінімізувати її вплив на суспільство й державу.

Міністерство культури та інформаційної політики також визначило пріоритетні напрями антикорупційної діяльності до 2025 року. Серед них:

1) максимальна доступність інформації щодо об'єктів культурної спадщини;

2) трансформація законодавства у сфері культурної спадщини з метою створення дієвих механізмів її захисту;

3) реалізація цифрових проєктів зі створення та наповнення реєстрів об'єктів нерухомої культурної спадщини, музейних предметів державної частини Музейного фонду України;

4) просвітницька діяльність;

5) протидія дезінформації [4].

Також Міністерство культури веде постійну роботу щодо цифровізації та діджиталізації сфери культури як потужного інструменту зниження корупційних ризиків.

Окреслені заходи є одними із дієвих інструментів протидії нелегальному переміщенню культурних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Державне бюро розслідувань: офіційний сайт. URL : <https://dbr.gov.ua/>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 28.05.2024)

3. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки. URL : <https://customs.gov.ua/antikoruptionsiina-programa> (дата звернення 29.05.2024)

4. Антикорупційна програма Міністерства культури та інформаційної політики України на 2023-2025 роки. URL: https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/antikor_progr_23-25.pdf.

Яценко С. В., студент Університету митної справи та фінансів
Разумей Г. Ю., к. держ. упр., доц., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

МЕТОДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Станом на зараз проблема корупції в Україні набуває особливо актуального характеру у зв'язку з потенційним вступом України до Європейського союзу[1]. Згідно з дослідженням Transparency International за 2023 рік Україна зараз посідає 104 місце з 180 у рейтингу сприйняття корупції та має 36 балів зі 100 можливих [2]. Для порівняння Україна мала 33 бали зі 100 у 2022 році та посідала 116 місце зі 180 [3]. Це чітко

засвідчує, що антикорупційні заходи в Україні активно запроваджуються і дійсно мають наявні результати.

Говорячи про боротьбу з корупцією в митних органах України, то на сайті Державної митної служби України цій темі присвячено окремий розділ [4], згідно з якого цим питанням займається відділ з питань запобігання та протидії корупції, який є уповноваженим підрозділом з питань запобігання та протидії корупції. До основних завдань відділу належить підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції відповідно до вимог антикорупційного законодавства, надання методичної та консультативної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства, участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також міжнародному співробітництву в зазначеній сфері, проведення організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів та антикорупційного законодавства, здійснення контролю за дотриманням працівниками Держмитслужби правил етичної поведінки державних службовців.

Також з метою встановлення ймовірності та можливих обставин вчинення корупційних правопорушень працівниками Держмитслужби, її територіальних органів, виявлення вразливих до корупції напрямів діяльності митних органів, збір інформації стосовно зовнішнього сприйняття виконання ними функцій Держмитслужбою проводиться анонімне опитування в межах роботи з ідентифікації та оцінювання корупційних ризиків у діяльності митних органів, яке доступне для всіх бажаючих на офіційному веб-сайті митної служби України.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює антикорупційну діяльність в Державній митній службі України є Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки [5], метою якої є удосконалення системи запобігання і протидії корупції у Держмитслужбі, забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності в апараті та територіальних органах Держмитслужби та подальше впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у діяльності Держмитслужби та підвищення рівня довіри до суспільства.

Згідно розділу 2 статті 1 Антикорупційної програми [5] з метою встановлення ймовірності вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень працівниками Держмитслужби, встановлення причин, умов та наслідків можливого вчинення таких правопорушень, а також аналізу ефективності існуючих заходів контролю, спрямованих на запобігання реалізації корупційних ризиків, наказом Держмитслужби «Про проведення оцінки корупційних ризиків» було розпочато процедуру такої оцінки у діяльності Держмитслужби та її територіальних органів у форматі самооцінювання із залученням експертів за необхідності.

Низка заходів щодо запобігання корупції також передбачена статтею 76 закону України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [6]. До таких входять такі ключові напрямки, як захист і сприяння законній торгівлі шляхом ефективного впровадження і дотримання митного законодавства, забезпечення більшої прозорості, ефективності і спрощення митних процедур, застосування сучасних митних методів, зокрема оцінки ризиків, постаудитного контролю та методів аудиту компаній для спрощення та сприяння ввезенню та випуску товарів, встановлення правил, які забезпечать, щоб будь-які штрафи, накладені за порушення митного законодавства або процедурних вимог, були пропорційними і недискримінаційними, а їх застосування не призводило до незаконних та не виправданих затримок, забезпечення збереження найвищих стандартів чесності, зокрема на кордоні, шляхом застосування методів, що відображають принципи відповідних міжнародних конвенцій та документів у цій сфері, зокрема Декларації з професійної етики ВМО [6].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що боротьба з корупцією у Держмитслужбі України – це комплексний механізм, що складається з різноманітних заходів не лише національного, але й міжнародного характеру, що спрямовані на усунення корупції, як проблеми планетарного масштабу. Має місце також важливість зворотного зв'язку як між державами (обмін досвідом, спільна боротьба з корупцією), так і між громадянами та працівниками митних органів для ефективної комунікації та протидії цьому явищу.

Список використаних джерел:

1. Вступ в ЄС: веб-матеріал «Суспільне Новини». URL:<https://suspilne.media/627824-ukraina-vikonala-majze-vsi-vimogi-dla-pocatku-peregovoriv-pro-vstup-v-es-prezidentka-ek/>.
2. Corruption Perceptions Index: official web-site of Transparency International. URL:<https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/ukr>.
3. Індекс сприйняття корупції – 2022: офіційний веб-сайт Transparency International Ukraine. URL:<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2022/>.
4. Запобігання та протидія корупції: офіційний веб-сайт Державної митної служби України. URL:<https://customs.gov.ua/zapobigannia-proiavam-koruptsiyi>.
5. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023 – 2025 роки: наказ Державної митної служби України від 31.05.2023 р. №236.
6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. №1678-VII. *Голос України*. 201. 17 верес. (№177). С. 09.

***Панель 3. Управління ризиками та ризик-орієнтований митний аудит
як інструменти забезпечення митної безпеки: досвід зарубіжних країн
та вітчизняні реалії***

Razumei M., PhD in Public Administration, senior lecturer,
Public Administration and Customs Administration Department,
University of Customs and Finance
Kazantsev S., PhD student,
Public Administration and Customs Administration Department,
University of Customs and Finance

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES
IN CUSTOMS RISK MANAGEMENT**

In order to ensure national economic progress and improve the quality of service to stakeholders, customs authorities are introducing digital technologies. With the help of information technologies, the quality of services provided not only to participants in foreign economic activity, but also to government authorities is significantly improved. The priority vector of customs administration is to create a network of electronic customs offices, which are equipped with the most modern information technology and software tools, and have high-speed centers for operational monitoring and data analysis.

When carrying out customs control, authorities use data mining and carry out predictive analytics through the use of cognitive technologies and advanced algorithms. Because unstructured data is analyzed alongside predictive analytics, the best results can be to identify patterns and trends, track the history of compliance or non-compliance, and identify gaps and risks in the work performed. The essence of analytics is to extract valuable information from a huge array of sources. This is where artificial intelligence (AI) ‘comes to the scene’. The main purpose of AI technology in the implementation of customs control is the ability to structure the volume of data that customs services collect and goods, people, and vehicles generate [1, p. 180].

In the customs control process, special attention is paid to the processing of declarations, namely, such component as risk management. The foreign trade participant, using the technology of the foreign trade participant's personal account, submits a declaration for the goods to the customs authorities, after which format and logical control is carried out in relation to it to the extent necessary to verify compliance with the conditions of automatic registration and automatic generation of the necessary package of documents for subsequent customs operations at a smart checkpoint. The intelligent module of the risk management system in the electronic declaration center allows assessing customs risks in real time, using methods of intelligent (semantic) analysis of information about the consignment declared in the declaration for the goods, as well as, in conjunction with the intelligent module of the intelligent checkpoint, selecting further scenario of customs operations in relation to a consignment.

Customs risk management systems using AI technologies have now been implemented in a number of countries. Thus, the international inspection company COTECNA, which assesses the quantity and quality characteristics of cargo, has been working closely with customs authorities of various countries for more than 20 years, improving its automated risk management system (CRMS), which is one of the most modern similar systems. The CRMS system is largely based on machine learning technology [2].

Machine learning makes it possible to develop predictive models that, based on processing large volumes of data, can identify potential risks before they occur. By analyzing and comparing data from a variety of sources, including customs declarations, commercial documents and invoices, trade agreements and contact information, machine learning algorithms are capable of detecting patterns and anomalies that may indicate customs risks. Historical data analysis plays a critical role in optimizing risk management strategies. Using a wide range of historical data sources available, customs authorities are able to quickly make informed decisions tailored to the ever-changing conditions of international trade.

With the help of machine learning, customs authorities can identify key risk factors, thus improving the risk assessment models used. In particular, machine learning algorithms help to reveal patterns that indicate a high risk of non-compliance with customs rules, discrepancy between declared values and reality, as well as providing false information about delivery conditions. By more accurately assessing risks, customs can focus resources on the highest risk activities, thereby reducing the likelihood of crime and the risk of financial losses. Advanced data analytics using machine learning technology combines large data sets to monitor activity, transforming complex data into intuitive infographics. This kind of visual representation helps customs officers quickly assess the efficiency of customs operations over time. This allows to quickly identify problem areas and compare performance against targets. By combining disparate data sets, customs management can easily identify key performance indicators (KPIs) based on current operational goals and objectives.

Machine learning creates reliable decision support tools to combat constantly emerging new methods of smuggling and other violations of the law. AI systems have the ability to constantly learn and adapt to changing risks and trading dynamics. Thanks to machine learning algorithms, these systems also improve their accuracy and performance over time. As customs risk management becomes more complex, AI's agility ensures it remains an effective solution to emerging problems.

Minimizing customs risks also requires the introduction of AI technologies into the work of commercial organizations - participants in foreign economic activity. Founded in 2022 in London by a global team of customs experts and technical specialists, the iCustoms startup has developed a cargo declaration automation platform of the same name. The goal of the development was to help businesses overcome legal compliance problems. The iCustoms

platform is a comprehensive software solution that automates customs and trade compliance using AI and machine learning [3].

Beyond machine learning, one of the key elements of AI is the use of deep neural networks, built on multi-layered sets of nonlinear transformation functions, where the output of each layer becomes the input to the next layer of the network. Each level (layer) can be optimized for one type of data (for example, images), and be combined with other levels for other types of data (for example, text information). Multilayer neural networks can significantly increase the capabilities of machine learning and effectively analyze information extracted from chaotic data of different types (such as video, audio, and texts) [1, p. 183].

Appropriate technologies can be successfully used in the activities of both customs authorities and commercial organizations operating in the field of international trade in order to improve customs risk management activities.

References:

1. Razumei M., Kveliashvili I., Kazantsev S., Hranyk E., Akimov O., Akimova L. Directions and Prospects of the Application of Artificial Intelligence in Customs Affairs in the Context of International Relations // AD ALTA, 2024. 14/01-XL. P. 179-186. URL: <https://doi.org/10.33543/j.140140.179186>.
2. Odilla F. Bots against corruption: Exploring the benefits and limitations of AI-based anti-corruption technology // Crime, Law, and Social Change, 2023. 80(4). P. 353–396.
3. Kavoya J. Machine learning for intelligence-driven Customs management // African Tax and Customs Review, 2020. Vol. 3. P. 50-58.

Каблука М. В., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ

Визначальними рисами сучасної системи підвищення якості публічного управління є вдосконалення інформаційно-комунікаційних механізмів державних органів, що відповідають за безпеково-економічний блок проблем. Досягнення ефективності у сфері зовнішньоекономічних операцій досягається розвитком системи аналізу та оцінки ризиків за кожною окремою зовнішньоекономічною транзакцією або переміщенням через митний кордон України товарів, транспортних засобів з метою добору для більш ретельних перевірок тих операцій, які становлять ризик порушення національного законодавства. Формування якомога глибшого інформаційного простору, на основі якого можна підтвердити чи спростувати дотримання норм законодавства учасниками процесу митного контролю, може стати невід’ємною складовою повноцінно функціонуючої автоматизованої системи аналізу та оцінки митних ризиків, у тому числі за

рахунок покращання комунікації як в митних органах, так і з зовнішніми стейкхолдерами.

Завдання, які виконуються українською митницею, можна умовно поділити на два блоки: економічний (контроль повноти справляння митних платежів) та безпековий (недопущення незаконного переміщення через митний кордон заборонених або обмежених до переміщення товарів). Співвідношення цих двох блоків визначається політикою уряду та рівнем розвитку країни загалом: чим країна розвиненіша, тим меншу роль відіграє митниця у наповненні бюджету, концентруючи свою увагу на питаннях безпеки. Це пов'язано з тим, що в розвинених країнах збалансовано працює податкова система, яка дозволяє забезпечувати ефективне адміністрування податків усередині країни. Якщо говорити про існуючу в Україні систему управління митними ризиками, то основним її завданням протягом тривалого часу стало саме недопущення заниження сплати митних платежів, тобто переважав економічний блок.

Основним питанням цього блоку було подолання невизначеності у визначенні характеристик товару, що є надзвичайно важливим завданням, адже разом зі зростанням невизначеності підвищується ризик прийняття помилкового рішення. Наприклад, визначення митної вартості завжди пов'язане з ризиком неправильного прийняття рішення, при цьому певне коло факторів ризику наявне в кожному з методів визначення митної вартості та зумовлене особливостями застосування обраного методу. Проте процедура контролю митної вартості після закінчення операцій митного оформлення товарів або постмитний аудит міг би значно зменшити наслідки від неправильно прийнятих рішень та зменшити час перевірки митної вартості товарів під час митного оформлення [1]. Не зважаючи на те, що з 2002 року з'явилися законодавчі підстави для запровадження постмитного аудиту, досі ця форма контролю не набула необхідного розвитку, зокрема й через нереалізованість інформаційно-технологічного аспекту цього питання.

Загалом митна вартість товарів, на базі якої стягуються митні платежі, є дуже складною проблемою, яка пов'язана із загостренням конфлікту інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності та держави в особі співробітників митних органів. Перші прагнуть до заниження митної вартості, що дає їм можливість отримувати додаткові прибутки та цінові переваги над конкурентами, а другі покликані контролювати рівень митної вартості з метою недопущення порушень порядку митного оформлення та для забезпечення повноти стягнення платежів до державного бюджету.

Водночас останні зміни до законодавства з питань митної справи, зокрема до Митного кодексу України, передбачають запровадження подання суб'єктами господарювання загальної декларації прибуття (ст. 194¹), що по суті є попередньою інформацією про товари, заплановані до переміщення через митний кордон України, а також розгортання

електронної транзитної системи, які передбачають необхідність здійснення аналізу та оцінки ризиків безпеки, у тому числі ще до моменту фактичного прибуття товарів, транспортних засобів у пункт пропуску на державному кордоні України, змушують національну митну адміністрацію переглядати підходи до управління ризиками [3]. Отже, нові виклики визначають необхідність удосконалення підходів до організації процесів управління митними ризиками, у тому числі здійснення автоматизованого аналізу та оцінки ризиків, в Україні.

У зв'язку з цим слід зазначити, що подальший розвиток автоматизованої системи управління ризиками, зокрема щодо інформаційного забезпечення процесу управління ризиками, закладено у ряді стратегічних документів Держмитслужби. Так, Планом заходів з реалізації Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 978-р, передбачено, зокрема:

- розширення джерел інформації для проведення аналізу та оцінки ризиків, у тому числі автоматизованого аналізу та оцінки ризиків;
- поступове створення баз даних з ключовими для проведення оцінки ризиків відомостями з документів, які використовуються або готуються в процесі митного контролю, для забезпечення можливості їх використання для проведення аналізу та оцінки ризиків (зокрема, відомостей з документів про проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів; документів, які видаються митницями та стосуються процесів митного контролю (рішення, висновки, акти тощо); заяв декларантів про внесення змін або відкликання митних декларацій; запитів та відповідей, отриманих або надісланих у рамках взаємної адміністративної допомоги з митних питань; документів, складених за результатами документальних перевірок суб'єктів господарювання тощо);
- створення бази даних ризиків (системи збору інформації про можливі ризики порушення вимог законодавства від посадових осіб митниць) [4].

Зрозуміло, що повномасштабна війна РФ проти України порушила плани відтермінувавши їх, а не відмінивши. В рамках розвитку автоматизованої системи управління ризиками та розширення джерел інформації, які в ній використовуються, передбаченого пунктом 49 Плану заходів з реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику, необхідно забезпечити використання під час проведення автоматизованого аналізу та оцінки ризиків інформації, отриманої від державних органів [2].

Потреба в подальшому розвитку та вдосконаленні підходів до управління ризиками суб'єктами інтегрованого управління кордонами визначена однією із системних проблем у зазначеній сфері відносин відповідно до Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року. Відповідно до зазначеної стратегії аналіз ризиків полягає у

забезпеченні інформаційно-аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень щодо визначення наявних (потенційно можливих) ризиків та превентивного реагування на прояви транскордонної протиправної діяльності на державному кордоні, зокрема шляхом профілювання ризиків в умовах обмежених ресурсів і можливостей. При цьому для концентрації уваги контрольних служб на найбільш імовірних випадках порушень законодавства важливим є застосування ризикоорієнтованих підходів у роботі всіма суб'єктами інтегрованого управління кордонами [5].

Зважаючи на зазначене, зауважимо, що існує потреба у функціональній розбудові системи управління ризиками, у тому числі її автоматизованої складової, з точки зору формування бази даних ризиків та її змістовного наповнення.

Список використаних джерел:

1. Борисенко О. П. Механізми публічного управління формуванням безпекової складової зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 1(31) 2023. С. 585–596. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1\(31\)-585-596](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1(31)-585-596).
2. Деякі питання реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну митну політику : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 року № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2020-%D1%80#n6>.
3. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
4. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 978-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#n54>.
5. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 687-р. URL: <https://cutt.ly/EeDNKrel>.

Корюк Р. В., студент Університету митної справи та фінансів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Публічне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є критично важливим для забезпечення економічної стабільності та розвитку будь-якої країни. Зовнішньоекономічна діяльність охоплює широкий спектр операцій, від міжнародної торгівлі до інвестицій, і потребує ефективного контролю для запобігання митним правопорушенням, ухиленню від сплати податків та корупційним проявам.

Для ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності уряди різних країн використовують різні підходи. Для вдосконалення даної системи в Україні треба враховувати досвід розвинених країн та країн, які мають значні обсяги міжнародної торгівлі – США, ЄС та Китаю.

У США за регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідає Митно-прикордонна служба США (Customs and Border Protection, CBP) – це орган правозастосування федерального законодавства Міністерства національної безпеки США, на який покладено відповідальність за питання, що пов'язані з регулюванням та спрощенням міжнародної торгівлі, збором митних платежів та врегулюванням сотень положень США, включаючи ті, що стосуються виконання законів торгівлі, наркотичних речовин та імміграції.

CBP оцінює всіх пасажирів, які прибувають до США на предмет ризику тероризму через спеціальну об'єднану групу по тероризму (Joint Terrorism Task Force) та такі системи, як інформаційна система обробки пасажирів (Advance Passenger Information System (APIS)), технологія відображення статусу відвідувача та емігранта (US-VISIT), а також система обміну інформацією про студентів та відвідувачів (SEVIS). CBP також працює з управлінням США щодо продуктів харчування та наркотичних речовин (U.S. Food and Drug Administration) з метою огляду імпортованих вантажів, які містять продукти харчування з високим ступенем ризику, для запобігання біо- та сільськогосподарському тероризму.

Через ініціативу безпеки контейнерів (Container Security Initiative), CBP співпрацює з партнерами країн-відправників контейнерів для впізнання та моніторингу контейнерів, які представляють ризик – ще у порту відправлення, до того, як вони будуть завантажені на судна, які перетинають кордон США. Ініціатива безпеки контейнерів втілена у 20 із 58 найбільших портів світу, які здійснюють контейнерні перевезення до США.

CBP має повноваження на обшук партій товару, що відбувають з країни й прибувають до неї, та використовує «націлювання» для виконання своєї місії у цій галузі. У поєднанні з Державним департаментом (Department of State) та з Бюро перепису населення (Bureau of the Census) митно-прикордонна служба США заснувала умови, за яких необхідно електронне підтвердження експортної інформації. Інформація про вантажі заноситься до Реєстру озброєння США, а про технології – до списку торговельного контролю. CBP використовує попередні відомості з автоматизованої системи націлювання (Automated Targeting System) та з автоматизованої експортної системи (Automated Export System) для впізнання вантажів, які можуть містити загрозу.

Китай також активно використовує системи управління ризиками для ідентифікації високоризикових вантажів та операцій. Ще однією особливістю, яка дозволяє ефективно реалізувати цей напрямок, є створення митних полігонів, які часто розташовані на перетині важливих транспортних маршрутів, для забезпечення швидкого проходження

вантажів через кордон. Китай активно співпрацює з іншими країнами для гармонізації митних процедур, поліпшення торгових відносин та забезпечення безпеки ланцюгів постачання, реалізуючи ініціативу «Один пояс, один шлях».

Європейський Союз має спільну митну політику, що регулюється через митний союз. Основним документом є Митний кодекс Союзу, який забезпечує уніфіковані митні правила для всіх країн-членів.

ЄС використовує інформаційні системи та електронне декларування такі, як ICS та EMCS. Система ICS (Import Control System) є ключовим елементом митного контролю в ЄС та забезпечує попередню інформацію про вантажі, що імпортуються до ЄС. Наявність попередньої інформації дозволяє митним органам здійснювати аналіз ризиків та ідентифікацію потенційних загроз до прибуття вантажів на кордон.

ICS використовує автоматизовані системи для аналізу даних, що надходять, і виявлення підозрілих вантажів. ICS інтегрована з іншими митними та безпековими системами ЄС, що забезпечує комплексний підхід до управління ризиками.

Система EMCS (Excise Movement and Control System) є електронною системою контролю за переміщенням акцизних товарів в межах ЄС. Вона спрямована на забезпечення належного контролю та оподаткування товарів, що підпадають під акциз, таких як алкоголь, тютюн та енергоносії. Система дозволяє відстежувати переміщення акцизних товарів від відправника до отримувача, що знижує ризики шахрайства та контрабанди.

Використання таких систем є прикладом успішного впровадження сучасних технологій у митну справу, що може служити моделлю для інших країн, включаючи Україну, для підвищення ефективності та прозорості митних процедур.

Кошевий О. О., студент
Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІЗУ ДАНИХ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ

Сучасна митна справа потребує ефективних інструментів для управління ризиками в умовах зростаючих обсягів міжнародної торгівлі та вдосконалення нелегальних схем переміщення товарів через митні кордони держав. Одним із таких інструментів є OSINT (Open Source Intelligence) – аналіз даних з відкритих джерел. OSINT дає змогу митним органам виявляти порушення митного законодавства та мінімізувати митні ризики у сфері зовнішньої торгівлі, спираючись на дані, що є у відкритому доступі.

OSINT являє собою процес збору, аналізу та інтерпретації інформації з публічних джерел і в митній сфері може включати такі ресурси, як: соціальні медіа (для відстеження потенційних порушень або аномальної

активності), відкриті бази даних (для аналізу міжнародних торгових потоків та розбіжностей у звітності), спеціалізовані форуми та платформи (для відстеження нових схем контрабанди та нелегальної торгівлі), а також будь-які інші доступні інформаційні ресурси, що містять дані щодо зовнішньоторговельної діяльності.

Як правило, методологія OSINT включає такі етапи:

- 1) підготовка (визначення стратегії дослідження та пріоритетів розвідки);
- 2) збір даних із різних відкритих джерел;
- 3) обробка (перевірка, впорядкування та структурування зібраних даних);
- 4) аналіз (оцінка даних для отримання раціональних ідей);
- 5) прийняття управлінських рішень та звітування (обмін інформацією з відповідними зацікавленими сторонами для прийняття рішень).

Узагальнюючи світову практику застосування технологій OSINT у сфері митної справи, слід зазначити, що аналіз даних із відкритих джерел суттєво допомагає працівникам митних органів у виявленні митних правопорушень. Аналіз публікацій у соціальних мережах та форумах може навести на контрабандні схеми, фальсифікацію товарів або порушення прав інтелектуальної власності. Зокрема, повідомлення та пости про великі партії нелегально імпортованих товарів, що реалізуються через торговельні мережі, можуть стати безпосередньою вказівкою на напрям подальшого аналізу.

Порівняння даних з відкритих джерел з офіційними митними звітами допомагає ідентифікувати розбіжності та потенційні зловживання, а відстеження аналітичних матеріалів може допомогти спрогнозувати вплив різних геополітичних подій на переміщення товарів через митні кордони.

Крім цього, верифікація репутації імпортерів та експортерів за допомогою використання відкритих даних може вказати на ризиковість відповідних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Технології OSINT набули широкого застосування в митних адміністраціях країн ЄС, зокрема для моніторингу дотримання санкційного режиму, а також за багатьма іншими напрямками здійснення митної справи.

Митні органи ЄС можуть аналізувати публікації в соціальних мережах для виявлення підозрілих дій або товарів, які можуть бути причетні до контрабанди. Зокрема, інформація про незаконні продажі або інші види шахрайства може бути виявлена через моніторинг профілів користувачів та відповідних хештегів [1].

У європейській практиці митні адміністрації можуть використовувати відкриті дані, такі як інформація про судноплавство, вантажі та товаросупровідні документи, для прогнозування ризиків, пов'язаних із переміщенням та митним оформленням товарів. Це дозволяє митникам виявляти потенційно ризикові зовнішньоекономічні операції на основі історичного масиву даних [2, с. 25].

Використання технологій OSINT для моніторингу веб-сайтів дозволяє митним органам ЄС виявляти та блокувати продаж підроблених товарів. Це включає в себе аналіз цін, відгуків споживачів і документації на товари [3].

Упровадження інструментарію OSINT у практичну діяльність працівників митних органів України потребує насамперед правового врегулювання, адже використання публічної інформації має відповідати нормам захисту персональних даних. Також слід ураховувати, що обробка великих масивів інформації потребує автоматизації, а в сучасних умовах науково-технічного прогресу – використання технологій штучного інтелекту.

Потребує перевірки надійність джерел, що використовуються для розслідування, адже деякі відкриті дані можуть містити недостовірну або застарілу інформацію, а сама робота у сфері аналізу відкритих даних потребує кваліфікованих аналітиків для ефективної інтерпретації OSINT-даних.

Таким чином, розвиток OSINT у митній справі України потребує інтеграції автоматизованих систем збору інформації на базі штучного інтелекту, міжнародної співпраці між митними адміністраціями держав для обміну аналітичною інформацією, професійного навчання кадрів для підвищення рівня компетенцій у сфері аналізу відкритих даних, розробки єдиних стандартів і процедур використання OSINT у митній сфері.

Аналіз даних з відкритих джерел (OSINT) є потужним інструментом для підвищення ефективності управління ризиками в митній справі. Завдяки можливості швидкого реагування на нові загрози, OSINT сприяє забезпеченню митної безпеки та прозорості процедур міжнародної торгівлі. Проте для повноцінного впровадження цього підходу необхідна адаптація правових норм, автоматизація процесів та розвиток відповідних професійних навичок у співробітників митних органів.

Список використаних джерел:

1. Guide to using social media in customs operations / European Commission (EU customs): official website. URL: <https://cutt.ly/reDNxqth>.
2. Watanabe H., Nakagawa, Y. Utilizing Open Data for Risk Assessment in Customs // Journal of Customs and Trade, 2021. № 3(1), 22 – 35.
3. EUIPO: IP Crime Report 2020 / European Union Intellectual Property Office: official website. URL: <https://cutt.ly/2eDNxui9>.

Кухтін Д. О., аспірант Університету митної справи та фінансів

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МИТНІЙ СПРАВІ

У сучасних умовах глобалізації та зростання міжнародної торгівлі працівники митних адміністрацій країн світу стикаються з величезними обсягами даних і дедалі складнішими схемами митних правопорушень. Традиційні методи контролю вже не здатні ефективно виявляти ризики, що

призводить до фінансових втрат держав, затримок вантажів та збільшення корупційних ризиків. Використання інтелектуального аналізу даних (Data Mining) стає актуальним інструментом для автоматизації управління ризиками в митній справі, прогнозування порушень та виявлення аномалій у зовнішньоекономічних операціях. Це сприятиме підвищенню ефективності митного контролю, оптимізації митних оглядів товарів і транспортних засобів, а також підвищенню безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів.

Таким чином, на сучасному етапі стрімкого розвитку інформаційних технологій існує потреба у розкритті потенціалу інтелектуального аналізу даних для управління ризиками в митній справі.

Одне із основних завдань управління митними ризиками полягає в ідентифікації та оцінці потенційних загроз, таких як: ухилення від сплати митних платежів, контрабанда та порушення митних правил, недостовірне декларування та нелегальна торгівля в цілому.

Традиційні методи перевірки вантажів можуть бути неефективними через великий обсяг даних та обмежені ресурси митниці. Впровадження у практичну діяльність митних органів України інтелектуального аналізу даних дозволить автоматизувати аналіз і фокусуватись лише на тих зовнішньоекономічних операціях, які мають підвищений ризик.

У митній справі традиційно використовують такі методи інтелектуального аналізу даних, як: кластеризація (виділення груп схожих митних операцій для виявлення аномальних транзакцій); асоціативний аналіз (виявлення закономірностей між різними характеристиками вантажів чи декларацій); класифікація «дерево рішень» (створення моделей для прогнозування ймовірності порушень на основі історичних даних); аналіз часових рядів (прогнозування змін у торговельних потоках для виявлення аномальних відхилень).

Зокрема, з метою аналізу та управління митними ризиками передові митні адміністрації країн світу використовують автоматичне визначення зовнішньоекономічних операцій із підвищеним ризиком для поглиблених перевірок (митних оглядів).

Використання нейронних мереж дає можливість адаптувати профілі ризиків до нових вхідних даних. Моніторинг експортно-імпортних операцій та відстеження аномалій на основі попередньо виявлених патернів підвищує ефективність аналізу здійснюваних транзакцій у режимі реального часу.

Інтеграція з іншими державними базами даних сприяє оперативному обміну інформацією з податковими та правоохоронними органами для кращої оцінки ризиків та прийняття відповідних управлінських рішень за результатами проведеного аналізу.

Так, митна адміністрація Нідерландів використовує інформацію про моніторинг цін на товари електронної комерції в рамках проєкту PROFILE, що

міститься у дослідженні «Horizon 2020» [1]. Митна служба збирає дані про ціни на товари з веб-платформ для виявлення занижених цін під час імпорту.

Розробка системи обміну митними даними між країнами для підвищення ефективності перевірок описана в рамках співпраці між Швецією та Норвегією під егідою PROFILE. Ця ініціатива сприяє обміну попередньою інформацією про ризикові зовнішньоекономічні операції для швидкого реагування на загрози [2].

Митні органи Бельгії використовують машинне навчання для створення профілів економічних операторів і підвищення ефективності митних оглядів. Митниця вдосконалює свої ризик-орієнтовані підходи за допомогою розширеного аналізу даних і розробки нових алгоритмів [1].

Таким чином, використання інтелектуального аналізу даних в митних органах сприятиме скороченню часу проведення митних оглядів вантажів та одночасному зниженню частоти неефективних перевірок і помилкових рішень, а також зменшенню корупційних ризиків завдяки автоматизації процесів.

Водночас, слід зазначити також про можливі негативні наслідки впровадження Data Mining у практику діяльності митних органів, адже некоректні та неповні дані можуть знизити точність моделей. Також слід ураховувати, що протидія з боку правопорушників передбачатиме збільшення технологічної досконалості злочинних схем, а тому технології інтелектуального аналізу даних потребуватимуть регулярного оновлення з боку держави та митних органів зокрема. Особливу увагу фахівцям митних органів слід приділяти забезпеченню належного рівня захисту персональних даних і прозорості використання алгоритмів.

Отже, інтелектуальний аналіз даних є перспективним інструментом для підвищення ефективності управління ризиками в митній справі. Автоматизація процесів та можливість аналізувати великі обсяги інформації в режимі реального часу сприятимуть підвищенню ефективності митного контролю, оптимізації використання ресурсів митних органів України та мінімізації корупційних ризиків. Успішне впровадження Data Mining потребує інвестицій у якісні дані, навчання персоналу та розвиток інфраструктури, однак ці витрати виправдовуються зниженням ризиків та покращанням загальної ефективності роботи митних адміністрацій у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. WCO – News – PROFILE: Enhancing Customs Risk Management / WCO News: website. URL: <https://cutt.ly/1eDSBTKH>.
2. Customs Risk Management with Big Data and Data Analytics / PENCPE Expert Reports: website. URL: <https://cutt.ly/0eDSBDW4>.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА МИТНИЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

Ризик визначають як явище, що може виникнути практично у будь-якому вигляді ділової активності. У митній сфері найчастіше ризики виникають під час декларування товарів у відповідні митні режими – це дає змогу зменшити ставки мита або забезпечити звільнення від оподаткування, а також при декларуванні недостовірного коду товару згідно з УКТЗЕД, що також є спробою ухилення від оподаткування. Крім того, джерелом ризику може бути транспортний засіб, що перевозить товар, і перевізник, який є відповідальною особою за перевезення товару від продавця до покупця.

Прийнято виділяти чотири етапи виникнення ризиків у процесі митної діяльності: ризики під час контролю доставки товарів; ризики що виникають під час митного контролю та митного оформлення доставки; ризики, які виявляються після факту митного оформлення; ризики під час митного аудиту [1].

У сфері митної справи є визначення ключових аспектів розвитку системи управління митними ризиками в частині здійснення митного аудиту в Україні. Загальна ефективність та рівень охоплення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) митним аудитом в Україні є дуже незначними порівняно з досвідом розвинених країн, на які припадають основні обсяги світової торгівлі. Так, у країнах ЄС кількість інспекторів митниці, які беруть участь у проведенні митного постаудиту, складає близько 30 % усього особового складу митних органів, в Україні – лише близько 1 %. Недосконалість чинної системи митного контролю в частині застосування методів митного аудиту, на переконання окремих дослідників, є порушенням Україною взятого на себе зобов'язання під час приєднання до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Україні необхідно зменшувати кількість суб'єктів ЗЕД, що підлягають митному огляду, за рахунок посилення ролі та зростання кількості постмитних перевірок [2]. Статтею 361 Митного кодексу України визначено, що управління ризиками є роботою митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів.

Так, наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015 № 684 визначено Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів із управління ризиками для визначення формату обсягів митного контролю на основі Автоматизованої системи управління ризиками (АСУР), що включає в себе окремі спеціалізовані модулі – для

митного оформлення, пунктів автомобільного, морського, повітряного, залізничного сполучення.

Система митного аудиту потребує інституційного вдосконалення з метою отримання здатності здійснення планового та позапланового контролю на основі багатоетапного аналізу та управління ризикованими ситуаціями. У центрі уваги аудиту повинні бути ризики, без детального аналізу яких неможливо ефективно визначити цілі аудиту для збору надійної інформації щодо таких ризиків та доказової бази щодо ймовірних порушень.

Перегляд існуючих критеріїв відбору суб'єктів ЗЕД до перевірок показує, що вони не враховують рекомендації Всесвітньої митної організації, згідно з якими визначення та аналіз ризиків повинен здійснюватися з урахуванням таких джерел інформації: дані попередніх перевірок; статистика імпорتنих операцій у минулому; інформація з інших джерел, наприклад по внутрішніх податках. Крім того, необхідним є більш повне виокремлення специфічних ризиків для визначення потенційних об'єктів та заходів із реагування у рамках митного аудиту за відповідними напрямками.

Система управління ризиками повинна функціонувати відповідно до визначених цілей та завдань, стратегій та параметрів. У цьому контексті важливі критерії оцінки ризику – втрата надходжень (який рівень витоку доходу можна проігнорувати), імідж митних органів (яким допускається негативний вплив на імідж контролюючих органів), реалізація державної політики (якими можуть бути відхилення від державної політики).

Аналіз нормативних документів Всесвітньої митної організації засвідчив, що процес управління ризиками визначається як систематичне застосування політик, процедур і практик управління до процесу документування, комунікації, консультування, визначення умов, а також виявлення аналізу, оцінки, обробки, моніторингу та аналізу ризиків. Митними адміністраціями провідних економічно розвинених країн світу управління ризиками віднесено до сфери тактичного управління, яке здійснюється спеціальними підрозділами ризик-менеджменту. За своїм функціональним призначенням такі підрозділи фактично є центрами, діяльність яких спрямована передусім на ефективне використання митними адміністраціями наявних людських, фінансових та технічних ресурсів, а також на поліпшення якості надання митних послуг і всебічне сприяння розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення товарообігу між країнами.

Таким чином, система управління митними ризиками на сучасному етапі розвитку зовнішньої торгівлі є одним із основних та дієвих інструментів митного контролю, під час побудови та вдосконалення якої одним із головних критеріїв повинно бути оптимальне співвідношення між забезпеченням певного рівня захисту та безпеки для громадян та полегшенням торгівлі між підприємцями різних країн. Розвиток сучасних технологій, поява принципово нових інструментів, які дають змогу ідентифікувати, проаналізувати та мінімізувати ймовірність настання ризику, дають можливість українським митним органам оперативно

реагувати на запити сьогодення, проте робота з удосконалення системи митними ризиками повинна мати системний та неперервний характер.

Список використаних джерел

1. Подра О. П., Петришин Н. Я. Особливості управління ризиками у митній сфері // Національний університет «Львівська політехніка». URL: <https://cutt.ly/aei6rIWR>.

2. Брехов С. С. Розвиток системи управління митними ризиками в контексті підвищення ефективності постмитного аудиту в Україні. Університет Державної фіскальної служби України. URL: <https://cutt.ly/xei6rGXE>.

3. Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід // Національний авіаційний університет. URL: <https://cutt.ly/8ei6rCU7>.

Нескоромна А. Є., студентка
Університету митної справи та фінансів

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ: СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄС

Безпекова компонентна митної системи держави актуалізується через підвищення ефективності контролю за експортно-імпортними операціями, інтенсифікацією боротьби з митними деліктами, що зумовлені сучасними викликами безпеки держави та активізацією протекціоністських трендів міжнародної економіки. Отже, формування та проведення відповідної фіскальної політики в системі забезпечення митної безпеки і впровадження механізмів блокування та усунення факторів, що підривають стійкість митної системи держави, є досить актуальною проблемою.

У галузі митної безпеки слід звернути увагу на досвід ЄС, який дотримується багаторівневого підходу, заснованого на ризиках. Існують різноманітні заходи та ініціативи, які доповнюють одна одну, залучено низку різних суб'єктів, від уряду, приватного сектора, міжнародних організацій та основних торговельних партнерів на різних рівнях. За допомогою такого підходу можна ефективно усунути існуючі прогалини в безпеці, уникнути дублювання роботи чи суперечливих обов'язків і забезпечити баланс між безпекою та сприянням торгівлі.

Європейські митниці особливу увагу приділяють безпеці міжнародних ланцюгів поставок, для забезпечення якої використовуються два підходи. По-перше, стоїть завдання переглянути потік транзакції чи відвантаження. Заходи щодо забезпечення безпеки ланцюга поставок включають подання розширених даних в електронній формі, оцінку ризику та зменшення ризику митними органами. Однак є інший спосіб поглянути на це з системної точки зору: наприклад, якщо залучені сторони є

довіреніми організаціями або учасниками програм інших державних органів (наприклад, Концепція безпеки цивільної авіації «безпечний ланцюг поставок»). За допомогою поєднання цих двох підходів можна значною мірою усунути прогалини в безпеці [1].

Слід зазначити, що Україна активно залучена до стратегічної співпраці з міжнародними партнерами у галузі посилення безпеки митних перевезень. Так, присвячена початку дії Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS – Нової комп'ютеризованої транзитної системи) «Митна платформа: Україна-ЄС 2022» стала підтвердженням того факту, що процедури митного транзиту з ЄС стали набагато простішими та ефективнішими [2].

Україна подала заявку на членство в ЄС у лютому 2022 року, а 23 червня 2023 року Європейська рада підтримала висновок Європейської комісії та надала Україні статус кандидата. Рада ухвалить рішення щодо подальших кроків, коли Україна виконає умови, викладені у висновку Європейської комісії щодо її заявки на членство в ЄС. Перед Україною стоїть не лише завдання, визначене Угодою про асоціацію України та ЄС, але й безпосередньо продиктоване перспективою вступу до ЄС, – зробити саму структуру національного законодавства відповідною до європейських стандартів.

Говорячи про Угоду про асоціацію України та ЄС, слід зазначити її основні напрямки: належне врядування у сфері оподаткування з метою подальшого покращання економічних відносин, торгівлі, інвестицій та чесної конкуренції; поступове наближення законодавства щодо непрямих податків до ЄС, а саме законодавства ЄС щодо ПДВ та акцизного збору; посилення співпраці, спрямованої на вдосконалення й розвиток податкової системи та адміністрування України, включаючи посилення спроможності збору та контролю, з особливим акцентом на процедурах відшкодування податку на додану вартість, щоб анулювати накопичення заборгованості, забезпечити ефективне стягнення податків та посилити боротьбу з податковим шахрайством та ухиленням від сплати податків.

Допомога ЄС у посиленні митної безпеки нашої держави полягає в низці напрямків: продовження реформи митного управління, розвиток ІТ-систем, підтримка антикорупційних заходів, напрямок криміналізації контрабанди, зміни у деяких операційних сферах тощо.

Таким чином, митна безпека держави залежить від процесу фіскальної ефективності, загальні принципи якого закладені в чинному законодавстві України та вдосконалюються відповідно до світових норм. Адже саме забезпечення фіскальної й регулівної складової митної безпеки держави, усунення наявних диспропорцій та фіскальних втрат є одним із головних завдань національної економіки. Одним із найважливіших кроків на шляху до вдосконалення митної безпеки є консолідована та ефективна співпраця України з міжнародними партнерами, яка упродовж останніх років набирає обертів та вказує на пріоритетність митних реформ.

Список використаних джерел:

1. Крисоватий А. І. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія. Тернопіль, 2020. URL: <https://cutt.ly/kei6p3UT>.
2. Митна платформа Україна-ЄС 2022: застосування NCTS посилює безпеку митних перевезень та сприяє розвитку міжнародної торгівлі. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://cutt.ly/yeibawVO>.

Рябоволенко Е. А., студент

Університету митної справи та фінансів

Разумей Г. Ю., к. держ. упр., доц., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування. Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «НАЦІОНАЛЬНА МИТНА ПРАВООХОРОННА МЕРЕЖА (nCEN)» ТА КОМП'ЮТЕРИЗОВАНОЇ ТРАНЗИТНОЇ СИСТЕМИ (NCTS) ПРИ АНАЛІЗІ РИЗИКІВ

У сучасному світі, де міжнародна торгівля та переміщення товарів сягають небачених раніше масштабів, важливість ефективного митного контролю та боротьби з контрабандою стає все більш актуальною. Саме цій меті слугують дві системи nCEN та NCTS.

Національна митна правоохоронна мережа органів (nCEN) – це система, розроблена ВМО для надання допомоги митним адміністраціям у зборі та зберіганні правоохоронної інформації на національному рівні, з додатковою можливістю обміну цією інформацією на регіональному та міжнародному рівнях. Завдяки впровадженню nCEN митні адміністрації можуть керувати інформацією про всі аспекти своїх правоохоронних функцій, включаючи вилучення, правопорушення та підозрюваних осіб або суб'єктів господарювання, в рамках сучасної національної системи, яка може бути автономною або використовуватися в мережевому середовищі. Інформаційно-комунікаційний інтерфейс (Icomm), що входить до складу nCEN, дозволяє адміністраціям обмінюватися даними з іншими користувачами nCEN за умови наявності правових підстав або передавати в автоматизованому режимі неперсональні компоненти даних до глобальної бази даних CEN.

Система nCEN сприяє аналізу ризиків, надаючи докладну інформацію про історію правопорушень, конфіскації та учасників митних порушень. Це дозволяє митним службам виявляти потенційні загрози та здійснювати профілювання вантажів та осіб, базуючись на їх попередній поведінці.

Система надає можливість, розподіл справ і завдань серед працівників, що дозволяє їм моніторити здійснені дії та вести записи цих дій. Застосування nCEN для підтримання повсякденної діяльності митних служб допомагає відслідковувати хронологію впроваджених заходів, тим самим надаючи загальний огляд ефективності наявних процедур обробки документів.

Країни, що використовують nCEN, можуть обмінюватися між собою інформацією про вилучення та підозрюваних осіб, компанії, способи транспортування тощо, з можливістю відслідковувати результати обміну інформацією.

Наша держава підписала угоду з Всесвітньою митною організацією (ВМО) про приєднання України до міжнародної електронної системи для обміну інформацією між митними органами.

Під час 127–128 сесії Ради міністрів митного співробітництва Всесвітньої митної організації (14–16 липня 2016 року, м. Брюссель, Королівство Бельгія) Державною фіскальною службою України підписано Угоду щодо використання програмного забезпечення «Національна митна правоохоронна мережа (nCEN)».

Наступна система NCTS – це система для обміну даними, яка використовується митними адміністраціями для автоматизації процесу транзитних перевезень. NCTS спрощує процедури, забезпечуючи швидкий та ефективний обмін інформацією про товари, що переміщуються через кордони. Система дозволяє митним органам і транспортним компаніям вести електронний документообіг, знижуючи час обробки даних та підвищуючи прозорість та безпеку міжнародних перевезень. Система дозволяє митним органам і транспортним компаніям вести електронний документообіг, знижуючи час обробки даних та підвищуючи прозорість і безпеку міжнародних перевезень.

Впровадження даної системи відбулося 12 вересня 2019 року. Верховною Радою України прийнято Закон України №78-IX «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи», метою якого є імплементація в національне законодавство положень Конвенції про процедуру спільного транзиту відповідно до зобов'язань, взятих у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

NCTS дає можливість налагодити обмін інформацією про всі етапи митного оформлення транзиту товарів з використанням електронних повідомлень у режимі реального часу та підвищити ефективність використання механізму аналізу ризиків.

Впровадження даної система надало можливість:

1. Запровадити обмін митною інформацією щодо транзитних товарів з 35 країнами в режимі реального часу.

2. Використовувати єдину транзитну декларацію та єдину гарантію для переміщення товарів від країни-відправлення до країни-призначення, які є Договірними сторонами Конвенції.

3. Отримувати достовірну інформацію про транзитні переміщення товарів, що прямують в Україну, від митних органів країн-учасниць Конвенції до моменту ввезення цих товарів на митну територію України.

4. Запровадити спеціальні транзитні спрощення (загальна гарантія, звільнення від гарантії, авторизований вантажовідправник/вантажоодержувач, самостійне накладання пломб).

5. Запровадити прості та рівні умови для гарантів, а також новий продукт на ринку фінансових послуг – загальну гарантію.

Інтегроване використання nCEN та NCTS надає митним адміністраціям потужні інструменти для аналізу та управління ризиками. nCEN допомагає у зборі та аналізі інформації про митні правопорушення, тоді як NCTS сприяє безпечному та ефективному транзиту товарів через кордони. Разом вони формують комплексний підхід до управління митними ризиками, підвищуючи ефективність митної роботи та забезпечення безпеки глобальної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. National Customs Enforcement Network. URL: <https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/cen-suite/ncen>.

2. Навчання для користувачів програмного забезпечення «Національна митна правоохоронна мережа (nCEN)». URL: https://www.facebook.com/274041395969383/photos/2061430117230493/?_rdr

3. Режим спільного транзиту (NCTS). Фаза 5: офіційний веб-сайт Держмитслужби. URL: <https://customs.gov.ua/rezhim-spilnogo-tranzitu-ncts>.

4. Відео-презентація можливості подачі транзитної декларації до NCTS Фаза 5 через Єдине вікно. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oTEhxbZ7E2A&t=55s>.

Стрюк М. А., студентка

Університету митної справи та фінансів

УПРОВАДЖЕННЯ МИТНОГО ПОСТАУДИТУ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Одним із новітніх напрямів митного контролю, який наразі забезпечує розвиток міжнародної торгівлі та, в той же час, прозорі механізми перевірки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, являється митний контроль після того, як товари випускаються у вільний обіг або фактично «в митний постаудит».

Напрямок розвитку митного постаудиту в Україні визначений положеннями міжнародних документів, які були підписані та ратифіковані українським урядом та зобов'язаннями, які були взяті відповідно до цих документів [1].

Ключовим міжнародним документом, завдяки якому у митній практиці запроваджувалось здійснення митного контролю через проведення митного постаудиту є Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, яка була прийнята Радою митного співробітництва (з 1994 р. Всесвітня митна організація) 18 травня 1973 р. у м. Кіото.

Україна приєдналась до Кіотської конвенції в 2006 році [2], але статус договірної сторони фактично отримала 15 лютого 2011 року завдяки прийняттю Верховною Радою України змін до Закону України «Про

приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур».

Відповідно до другого розділу цієї ж Конвенції митний аудит являє собою форму митного контролю, яку здійснюють митні органи для перевірки правильності та достовірності даних, зазначених у митних деклараціях, шляхом вивчення бухгалтерських документів, рахунків, систем управління бізнесом після завершення митного оформлення.

Митний аудит складається з двох напрямків, а саме: аудит і постаудит. Що стосується митного постаудиту, то він проводиться після закінчення митного оформлення з ціллю перевірити діяльність осіб, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Першим етапом митного аудиту є розробка аудиторських щорічних програм на підставі профілю ризиків. Аудит може проводитись на циклічній, вибірковій та постійній основі [3, 317].

У науковій літературі нерідко наголошується про відсутність єдиного підходу щодо трактування поняття «митний постаудит». Зустрічаються наступні терміни: «post-customs audit», «post-customs control», «post-clearance audit», «post-clearance control», «post-entry audit». Але, не зважаючи на різноманітність категоріального трактування, сутність усіх понять зводиться до того, що митний постаудит визначають як зведення до мінімуму «пропускних» митних процедур та здійснення митного контролю завдяки подальшому поглибленню перевірки суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності після фактичного митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Слід звернути увагу, що в Митному кодексі України серед форм митного контролю немає такої форми, як митний постаудит. Водночас в Україні інструментом упровадження форми митного контролю на основі постаудиту являється документальна перевірка, визначена в переліку форм митного контролю (п. 7 ч. 1 ст. 336 Митного кодексу України) [4].

Згідно зі ст. 345 Митного кодексу України документальна перевірка являє собою сукупність заходів, завдяки яким органи доходів і зборів переконуються у правильності заповнення митних декларацій, декларацій митної вартості та в достовірності зазначених у них даних, законності ввезення (пересилання) товарів на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивезення (пересилання) товарів за межі митної території України або за межі території вільної митної зони, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

Митний постаудит в Україні включає теоретичні та практичні аспекти, спрямовані на контроль та перевірку митних декларацій після звільнення товарів від митних обов'язків. У разі виявлення недоліків або порушень митних правил під час постаудиту, митні органи можуть розпочати розслідування та застосувати відповідні санкції.

На практиці це означає детальний аналіз документів та декларацій, що подаються під час ввезення товарів, а також перевірку фактичної кількості та якості товарів. Такий підхід допомагає запобігти шахрайству та недобросовісній поведінці сторін, які намагаються уникнути сплати митних платежів чи порушують митні правила.

Україна поступово вдосконалює свою систему митного контролю та аудиту, спрямовуючи зусилля на покращання ефективності та прозорості цих процесів.

Реалізація митного контролю після того, як товари були випущені у вільний обіг, являється для Державної митної служби України одним із найперспективніших заходів забезпечення дієвості митного контролю з ціллю сприяти міжнародній торгівлі та спрощувати процедури торгівлі, партнерства між країною і бізнесом. Спираючись на вищезазначене, зауважимо, що важливим є внесення змін до законодавства України, розробка вітчизняної політики митного постаудиту, насамперед надання повноважень зі здійснення митного постаудиту Державній митній службі України, забезпечення гідного рівня координації, планування і виконання процедури відповідно до статей 345–354 Митного кодексу України, реалізація ефективних та дієвих механізмів відбору потенційних об'єктів перевірок дотримання митного законодавства, які здійснюються після митного оформлення.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18 травня 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
2. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком 1 до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур: Закон України від 05 жовтня 2006 року № 227-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-16>.
3. Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур»: Закон України від 15 лютого 2011 року № 3018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-17>.
4. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

Халимендик В. М., студентка Університету митної справи та фінансів
Разумей М. М., к. держ. упр., старший викладач кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ ПЛАТЕЖАМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЙ ДО ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ

У глобалізованому світі, де міжнародна торгівля є важливою частиною національних економік, ефективне управління митними платежами має важливе значення.

Для того, щоб краще зрозуміти, як країни розв'язують цю проблему, слід розглянути досвід деяких розвинених країн. Це допоможе краще

оцінити, які методи та практики що будуть найбільш ефективними для функціонування української митниці.

Інтегрована система TARIC (Інтегрований тариф ЄС) є ключовим елементом у спрощенні та уніфікації митного адміністрування серед країн-членів ЄС. TARIC об'єднує митні тарифи, правила походження товарів, заходи з торгівлі, зовнішніх економічних відносин, а також усі відповідні заходи з аграрної торгівлі. Ця система забезпечує єдиний підхід до тлумачення та застосування митних правил, сприяючи ефективній та швидкій торгівлі між країнами-членами. Вона також знижує адміністративне навантаження на підприємства, спрощуючи процеси, пов'язані з митним оформленням та розрахунком мит. Впровадження подібної системи в Україні може значно сприяти гармонізації митних процедур, підвищенню прозорості та ефективності митного адміністрування, а також забезпечити легший доступ до європейських ринків.

Автоматизована комерційна система (АСЕ) [2], впроваджена в США, є прикладом ефективного використання технологій для автоматизації митних процедур. АСЕ дозволяє автоматизувати процес подання митних декларацій, контролю товарних потоків та управління митними даними, значно скорочуючи час та витрати, пов'язані з митним оформленням. Ця система не тільки забезпечує більш швидке та ефективне оброблення інформації, але й підвищує точність митних операцій, зменшуючи можливість помилок і зловживань.

Досвід використання такої системи в США може бути корисним для України під час створення національної системи автоматизації митних декларацій та інших митних процедур. Вона може бути організована як централізована платформа для обробки та управління митними даними. Автоматизація процедур скорочує час, необхідний для митного оформлення, та зменшує витрати підприємств, сприяючи таким чином міжнародній торгівлі. Важливою частиною впровадження такої системи є підготовка та навчання митників ефективного використання нових технологій та інструментів.

Митниця Сінгапуру активно впроваджує інноваційні технології [3], зокрема блокчейн, для підвищення прозорості та ефективності своєї системи. Блокчейн дозволяє створити надійну, незмінну та прозору базу даних транзакцій, що забезпечує точність та відстежуваність митних операцій. Це не тільки спрощує процес адміністрування, але й мінімізує ризики шахрайства та контрабанди. Використання блокчейн-технологій для адміністрування ввізного мита може значно покращити точність і швидкість обробки митних декларацій та платежів. Інтеграція блокчейн-платформи забезпечить надійне та незмінне зберігання даних про ввезені товари, їх класифікацію та відповідні митні ставки. Це дозволить українській митниці ефективно управляти митними тарифами, автоматизувати розрахунок митних платежів та знизити ризик людських помилок у процесі митного оформлення. Блокчейн може відігравати

важливу роль у боротьбі з контрабандою, завдяки своїй здатності до забезпечення прозорості та відстежуваності товарних потоків.

Використання технології блокчейн для реєстрації та моніторингу всіх митних операцій дозволить створити прозору та незмінну історію переміщення товарів через кордон, від початкового експортера до кінцевого імпортера. Це ускладнить приховування незаконних операцій та допоможе митним органам ефективніше виявляти та перешкоджати контрабанді. Для повноцінної реалізації потенціалу блокчейну важливо інтегрувати нову систему з уже існуючими митними процедурами та платформами. Крім того, врахування міжнародних стандартів та практик у сфері митної діяльності є ключовим для забезпечення сумісності та ефективної взаємодії з митними системами інших країн. Особлива увага має бути приділена аспектам безпеки даних та приватності, забезпечуючи захист конфіденційної інформації під час її обробки та зберігання на блокчейн-платформі.

Зарубіжний досвід адміністрування митних платежів, особливо практики країн як ЄС для адаптації цих підходів до українських реалій. Системи, такої як TARIC в ЄС та ACE в США, демонструють важливість інтеграції та автоматизації у митному адмініструванні, які можуть сприяти прозорості, ефективності та зниженню витрат у митному процесі. Застосування блокчейн-технологій, як у Сінгапурі, пропонує додаткові можливості для підвищення безпеки, точності та відстежуваності митних операцій, ефективно борючись із контрабандою та митними шахрайствами. Адаптація цих новаторських підходів та технологій може відіграти ключову роль у модернізації української митниці, забезпечуючи ефективніше адміністрування ввізного мита та підвищуючи загальну ефективність митної системи.

Список використаних джерел

1. Прокіпчук Л. Досвід Європейського Союзу у питаннях адміністрування митних платежів: теоретичні основи та практичні рекомендації. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2019. №3(81). С. 71–75.
2. Automated Commercial Environment (ACE). URL: [https:// www.cbp.gov/trade/automated](https://www.cbp.gov/trade/automated).
3. Singapore Customs. URL: <https://www.customs.gov.sg>.

Шевчук А. О., студент

Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МИТНІЙ СПРАВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну митні органи одні з перших стикнулися з унікальними викликами та ризиками. Це включає термінову необхідність оперативного пропуску гуманітарних вантажів, забезпечення обороноздатності країни та контроль над можливим увезенням заборонених товарів.

У таких обставинах ефективне управління ризиками потребує гнучкості та адаптивності митних процедур, щоб забезпечити безпеку країни і водночас не перешкоджати необхідному імпорту товарів.

В умовах військового стану митні органи повинні не лише забезпечувати стандартні митні процедури, але й акцентувати увагу на запобіганні контрабанди зброї, військового екіпірування тощо.

За даними Держмитслужби, протягом січня–квітня 2024 року на митниці виявили 3275 порушень митних правил на суму 6 млрд грн. При цьому вартісний показник збільшився майже в 3,5 раза порівняно з аналогічним періодом 2023 року [4].

Отже, ця тема набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

Що стосується поняття митного ризику, який застосовується в різних країнах, то підходи до його тлумачення є відносно неоднозначними, але мають свої національні особливості. Відповідно до Митного кодексу ЄС, ризик означає ймовірність і вплив події, що має місце щодо в'їзду, виїзду, транзиту, переміщення або кінцевого використання товарів, що переміщуються між митною територією ЄС та країн або територій за межами цієї території та до присутності на митній території ЄС товарів, що не належать до ЄС [2].

Відповідно до законодавства України, митний ризик – кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки або ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях та в галузі митної справи з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди [1].

Щодо управління митними ризиками. Для досягнення ефективної роботи система управління митними ризиками структурована на трьох рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному.

На стратегічному рівні визначаються основні напрями діяльності з управління ризиками та затверджується Реєстр ризиків, який має включати: пріоритетні напрями розвитку та впровадження діяльності з управління ризиками, структурні підрозділи митних органів, спеціалізованих митних органів, митниць, відповідальні за виконання відповідних напрямків, а також орієнтовні показники частки, обраної для контролю за рухом вантажів і транспортних засобів.

Тактичний рівень відповідно до Реєстру ризиків. Розробляються заходи щодо управління ризиками, для чого використовуються такі інструменти, як: індикатори ризику, профілі ризику, орієнтація, методичні рекомендації для посадових осіб митних органів щодо аналізу, ідентифікації та оцінки ризиків в окремих сферах контролю під час проведення митного контролю та оформлення, а також випадкова вибірка.

На оперативному рівні митні органи застосовують інструменти управління ризиками у конкретних випадках переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Елементи управління ризиками в митній сфері включають в себе, обмін інформацією, встановлення загальних критеріїв ризику та впровадження відповідних заходів контролю.

Митні органи здійснюють обмін інформацією про ризики та результати їх аналізу у випадках, коли ризики оцінюються як значні й потребують митного контролю, а результати контролю підтверджують наявність події, що спричиняє ризики, або якщо за результатами перевірки не встановлено, що подія відбулася, але відповідний митний орган вважає загрозу високою.

Для встановлення загальних критеріїв ризику, стандартів контролю та визначення пріоритетних сфер контролю слід враховувати пропорційність ризику, тобто співвідношення між величиною ризику та заходами контролю, терміновість необхідного застосування засобів контролю, визначаючи, наскільки швидко потрібно вжити відповідних заходів, а також ймовірний вплив на торговий потік та ресурси контролю, оцінюючи, як заходи вплинуть на потоки товарів та навантаження на митницю [3].

Отже, можна зробити висновок, що ефективне управління митними ризиками є критично важливим для забезпечення стабільності економіки та захисту суспільних інтересів. Управління ризиками на різних рівнях, від стратегічного до оперативного, потребує комплексного підходу, який включає обмін інформацією, встановлення загальних критеріїв ризику та впровадження відповідних заходів контролю. Усвідомлення та оцінка митних ризиків дозволяють митним органам ефективно працювати та управляти загрозами, мінімізуючи потенційні збитки та забезпечуючи безпеку і стабільність зовнішньоекономічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику: Наказ від 12.03.2012 р. № 1514. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MK101752>.
2. Федоришина Л. Митні ризики: підходи до трактування та класифікації. *СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ*. 2019. № 3. С. 128. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/20_2019/21.pdf.
3. Тищенко В., Кулик Ю. Митні ризики: сутність та управління. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*. 2023. № 55. С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-15>.
4. Олександра Кознова. Митні ризики: за чотири місяці 2024 року митниці виявили порушень на 6 млрд грн | Think brave. *Останні новини бізнесу України*. URL: <http://surl.li/txucu>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«СВІТОВИЙ ДОСВІД
ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МИТНА БЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

31 травня 2024 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

Фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальність.

**Funded by
the European Union**

**Підписано до друку 02.09.2024. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 5,25. Облік.-вид. арк. 4,78. Тираж 100 прим.
Замовлення № 36.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**